

Ekonomiska utsikter

Den starka statens återkomst

© Landsorganisationen i Sverige 2020

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2020

ISBN 978-91-566-3480-2

LO 20.06 1 000

Innehåll

1. Sammanfattning – Arbetslöshetskrisen mildras av korttidsarbeten	4
2. Coronapandemin – antaganden och åtgärder	7
3. Internationell utveckling	9
Riskerna är på nedsidan	10
4. Svensk ekonomi	13
Utfallet hittills av coronakrisen	13
Prognos till och med 2021	15
Stort fall under andra kvartalet – återhämtningen dröjer till 2021	15
Offentliga finanser	18
Finansiellt sparande per sektor	20
Utvecklingen på arbetsmarknaden	21
5. Ekonomisk politik	27
Krispolitikens omfattning	27
Krispolitikens inriktning	27
Skydd av hushållens inkomster	28
Stöd till företag	31
Stöd till kommuner och regioner	35
Efter övervintring – återhämtning	38

1. Sammanfattning – Arbetslöshetskrisen mildras av korttidsarbeten

De ekonomiska effekterna av coronapandemin har varit dramatiska för den globala ekonomin. En illustration av det snabba förloppet är att USA i början på året hade den lägsta arbetslösheten på 50 år. Nu har landet den högsta arbetslösheten på 80 år.

Sverige drabbas, i likhet med omvärlden, hårt av den djupa ekonomiska nedgången. Restriktioner som införts för att hindra smittspridning har fått långtgående konsekvenser för människors sätt att leva och har därmed slagit undan en betydande del av efterfrågan på olika tjänster. Inom varuproduktionen har företagen drabbats av brutna leverantörskedjor. Många underleverantörer till de stora industrierna har inte fått avsättning för sina produkter när industrin står still. Särskilt hårt har motorfordonsindustrin drabbats.

För helåret 2020 räknar vi med att det svenska näringslivets förädlingsvärde minskar med sju procent i fasta priser jämfört med 2019. Tillsammans med de offentliga verksamheternas ökning med knappt en procent innebär det en BNP-minskning på drygt fem procent i år.

Tabell 1.1 Nyckeltal

Procentuell förändring respektive procent av arbetskraften

	2019	2020	2021
BNP i världen	2,9	-3	5
BNP, Sverige	1,3	-5,5	2,8
Arbetade timmar, NR kalenderkorrigerade	-0,3	-6,8	2,3
Arbetslöshet 15–74 år, AKU procent av arbetskraften	6,8	8,5	10,6
Timlön, Konjunkturlöner	3,6	2,5	2,5
KPI	1,8	0,3	1,3
KPI-F	1,7	0,3	1,3

Källa: IMF, SCB och egna beräkningar

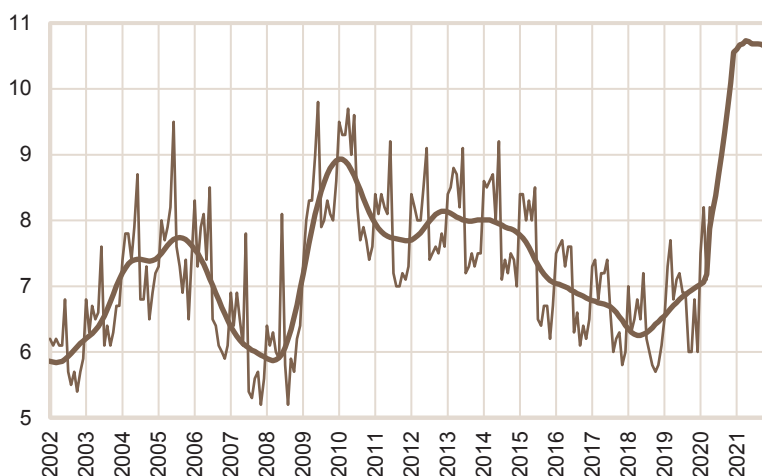
Vår prognos bygger på antagandet att smittspridningen i Sverige fortsätter in i 2021, men att vi inte får någon omfattande andra våg. Vi antar också en harmonisering mellan Sverige och omvärlden i de interventioner som tillämpas för att begränsa smittan. Sverige förväntas ligga kvar med våra mjukare restriktioner i oförändrad omfattning under en längre period. Under maj månad började flera länder att öppna upp. Men det är osäkert hur denna återstart kommer påverka den ekonomiska återhämtningen. Det räcker inte att regeringar lättar på regler. Det krävs också att människor vågar att börja konsumera och att företag vågar återstarta sin produktion.

Global BNP bedöms minska med cirka tre procent i år, följt av en återhämtning år 2021 om cirka fem procent. Bäst tillväxtutsikter har de länder som lyckas få stopp för spridningen av covid-19. Men enskilda länders branschammansättning kommer också bli mycket avgörande för hur de drabbas av pandemin.

Vår syn är att de stora riskerna för den globala tillväxten i huvudsak finns på nedsidan. Flera betydande risker går att identifiera. En oro är att krisen spär på den protektionism som var påtaglig redan under 2019, där den globala handeln präglades av betydande problem på grund av politiska konflikter kring handelsregler och tullar, särskilt relationen USA-Kina. Avsaknad av ett avtal mellan Storbritannien och EU kan också försvåra internationell handel, inte minst i Europa. Återstartsfasen riskerar också bli utdragen om många löntagare och företag frivilligt fortsätter att bedriva en omfattande social distansering. Skulle världen få en omfattande andra våg av smittspridning riskerar uppgången 2021 att kraftigt försvagas.

Diagram 1.1 Arbetslöshet, 15–74 år

Originalvärden och trend, procent av arbetskraften

Källa: SCB (AKU) och egna beräkningar

I och med pandemin och den nu följande ekonomiska krisen så förändras situationen dramatiskt på den svenska arbetsmarknaden. Antalet inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen steg mellan april 2019 och april 2020 från 337 000 till 419 000.

Utöver arbetsmarknadsstatistiken ger omfattningen av korttidsarbetena en indikation på hur stor nedgången i näringslivets produktion blir. Den 30 maj hade Tillväxtverket beviljat ansökningar om korttidsarbete omfattande 513 000 anställda. Totalt så är över 900 000 personer arbetslösa eller korttidspermitterade.

Totalt har antalet arbetade timmar minskat med hela 10 procent under krisens inledningsfas. Detta förklaras i delar av det tillfälliga systemet för korttidsarbete, men också en kraftig ökning i sjukfrånvaron. Arbetslöshetskrisen döljs därmed delvis av korttidsarbete och sjukskrivningar.

LO har presenterat ett omfattande åtgärdsprogram för att möta den djupa krisen för svensk arbetsmarknad, välfärd och ekonomi. Krav har ställts på rätt skyddsutrustning till anställda, generöst stöd till korttidsarbete, resurser till välfärden, förbättrad a-kassa och utbyggda utbildningsinsatser. Regeringen har i många delar presenterat resoluta insatser och regeringens krispaket motsvarar i skrivande stund enligt våra bedömningar cirka 219 miljarder kronor – motsvarande 4,6 procent av BNP. Ett så omfattande BNP-tapp som i vår prognos – fem procent – ger dessutom en kostnad genom automatisk stabilisering på i snitt 0,5 procent av varje procent i minskad BNP. Detta skulle innebära en total effekt för de offentliga finanserna på ytterligare cirka 2,5 BNP-procent – 125 miljarder kronor. Hela statens reaktion kostar i och med detta totalt cirka 350 miljarder kronor.

En stor del av krispolitiken har syftat till att skydda hushållens inkomster och stötta upp kommuner och regioner, men lejonparten av de offentliga ekonomiska åtgärderna har primärt syftat till att hjälpa företag att överbygga krisen och hålla nere antalet företag som sätts i konkurs. Att undvika omfattande konkurser fyller en viktig funktion för att säkerställa att verksamheter inte slås ut permanent. Stora konkurser riskerar därtill att göra återhämtningen långsammare då tröskeln för att starta ett nytt företag eller rekonstruera detsamma är högre än att växla upp takten i en existerande verksamhet.

LO-ekonomerna anser att inriktningen på krispolitiken i flera delar har varit rimlig. Men vi vill betona att det inte är lämpligt att se till att alla företag undviker konkurs eller går skadelösa ur krisen. Offentliga överföringar till en verksamhet som ändå inte är bärkraftig på andra sidan krisen eller som inte drabbats påtagligt av krisen riskerar bara att försena nödvändig strukturomvandling till en stor offentlig kostnad och med problematiska fördelningseffekter.

Efter den akuta fasen och i takt med att hälsoriskerna avtar måste den ekonomiska politiken riktas om. Från att hjälpa företag och arbetsplatser att övervintra, till att stimulera omställningen av ekonomin.

Vår bedömning är att krisen skyndar på strukturomvandlingen av svensk ekonomi. Omvandling drivs av ny teknik, förändrade konsumtionsmönster, nya affärsmodeller och nya sätt att organisera arbetet. Många som nu exempelvis prövar näthandel, hemleveranser och digitala tjänster kan förväntas fortsätta göra det när krisen är över. Tidigare kriser har lärt oss att de negativa effekterna på arbetsmarknaden riskerar att bli långvariga. De jobb som skapades efter finanskrisen, i såväl Sverige som i andra OECD-länder, har i genomsnitt haft lägre produktivitet och lägre löner än de jobb som försvann under krisen. Det är ett politikmisslyckande som vi bör göra allt för att undvika denna gång.

Arbetsmarknads- och utbildningspolitiken, men även parternas kollektivavtalade omställningsåtgärder, bör understödja en positiv strukturomvandling, genom att rusta arbetskraftens kompetens och anställningsbarhet. Regeringens satsning på yrkesutbildningar som återfinns i krispaketen är bra. Men vi vill också att Arbetsförmedlingen ska få möjlighet att anvisa arbetslösa till reguljära utbildningar med bibehållen arbetsmarknadspolitisk ersättning. LAS-utredningen har föreslagit radikala försämringar av löntagarnas anställningsskydd. Genomförs förslagen skulle det skada relationerna på svensk arbetsmarknad och därmed undergräva många av styrkorna i kollektivavtalsmodellen.

Det offentliga bör därtill bidra till återhämtningen genom att öka offentliga investeringar i infrastruktur och bostäder och genom att bedriva en politik med en gynnsam fördelningsprofil där mer resurser går till hushåll med svagare inkomster och högre konsumtionsbenägenhet.

Pandemin har visat på stora brister i delar av den offentligt finansierade sektorn. Det är uppenbart att vården och äldreomsorgen inte svarar mot de krav de flesta medborgare ställer. På dessa områden krävs dock politiska beslut för ökad produktion. Detta kräver dock en stor mental och politisk omställning. Sveriges politiska utveckling under 2000-talet har kännetecknats av en vilja att öka den privata konsumtionen på bekostnad av den offentliga.

Statsbidragen måste öka och bli permanenta för att kommunerna ska klara sitt åtagande, inte minst krävs det rejäla resurstillskott för att förbättra villkoren för brukare och anställda inom äldreomsorgen.

Med en mer offensiv ekonomisk politik för att understödja omställning och återhämtning kan tillväxten från 2021 och framåt bli mer gynnsam än bedömningen i denna prognos.

2. Coronapandemin – antaganden och åtgärder

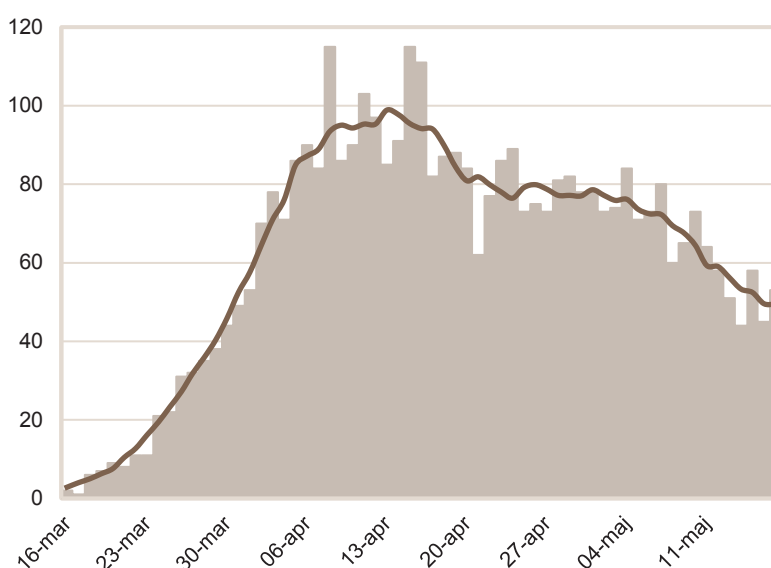
Den ekonomiska kris vi nu genomlever är ett resultat av den hälsokris vi befinner oss i. De ekonomiska utsikterna är därför till stor del beroende av hur spridningen av det nya coronaviruset utvecklas i Sverige och omvärlden kommande månader och år.

Vi antar en viss harmonisering mellan Sverige och omvärlden i de interventioner som tillämpas för att begränsa smittan. Många länder lättar nu på sina hårdaste restriktioner medan Sverige förväntas ligga kvar med våra mjukare restriktioner i oförändrad omfattning under en längre period. Det osäkra kunskapsläget har varit en förklaring till skillnaderna i hantering och med ökad kunskap bör olika länders bedömningar om vilka åtgärder som är mest effektiva utjämnas.

Fram till att regeringen gick ut med strikta rekommendationer för social distansering ökade spridningen av viruset snabbt i Sverige. Dödstalen (som kan ses som en indikator över smittspridningen, med 2-3 veckors fördröjning) indikerar att smittspridningen tydligt tappade fart i mitten av mars i samband med regeringens och myndigheternas åtgärder för att sedan stabilisera sig kring ett reproduktionstal strax under 1 (varje smittad person smittar i genomsnitt knappt ytterligare en person). Det är i detta läge vi befinner oss när denna prognos författas. Nuläget är bräckligt och även en mindre ökning i spridningstakt förväntas leda till att smittan växer istället för att som i dagsläget snarare ebba ut.

Diagram 2.1 Döda i covid-19 i Sverige per dag

Antal

NOT: Rapporteringen av dödstalen släpar efter men efter 14 dagar är antalet tillkommande dödsfall i rapporteringen lågt.
KÄLLA: Folkhälsomyndigheten 2020-06-01 (7-dagars medelvärde för T-3 till T+3)

Givet det kraftiga brottet i smittutvecklingen verkar de vidtagna åtgärderna från mitten av mars ha haft stor effekt men de är också ingripande. Svenskarna har kraftfullt lagt om sin vardag. Denna omläggning kostar på för många och påverkar enskilda individers välbefinnande liksom den ekonomiska aktiviteten, negativt. Samtidigt har den svenska strategin med öppna skolor och mjukare restriktioner gjort hanteringen mer flexibel än i en stor del av omvärlden vilket har haft avsevärda positiva välfärdseffekter för befolkningen och ekonomin jämfört med vad som skulle ha varit fallet med mer tvångsbaserade åtgärder. Detta ska vägas mot eventuella effekter på

smittspridningen, som är svårbedömda på grund av det mycket osäkra kunskapsläget rörande covid-19.

För ekonomin och det allmänna välbefinnandet är det angeläget att vi på ett säkert sätt klarar att lyfta de mycket generella restriktioner som råder så snart som möjligt.

Det finns i grunden tre vägar för att den svenska befolkningen på ett betydande sätt ska kunna närma sig vårt tidigare sätt att leva och verka i samhället:

- Vaccinering
- Flockimmunitet
- Mer träffsäkra åtgärder för att hålla smittspridning och dödlighet på en låg nivå

Ett vaccin kan ligga långt fram i tiden och få bedömare verkar se detta som en realistisk komponent i en strategi. Kring flockimmuniteten (det vill säga att en så stor andel av befolkningen har haft smittan och utvecklat immunitet att smittan minskar även vid normaltillståndets grad av social interaktion) råder stor osäkerhet både kring vilken immunitet genomgången smitta egentligen ger, och kring hur omfattande smittspridning Sverige egentligen haft. Samtidigt bidrar all förvärvad immunitet till att bromsa smittspridningen och gör på så sätt nytta även om fullständig flockimmunitet ännu inte uppnåtts.

Återstår gör då att utveckla bättre metoder för att klara att leva med smittan i vardagen. Mer träffsäkra metoder för att begränsa smittspridningen och hålla nere dödligheten genom att skydda utsatta grupper skulle kunna kompensera för minskade generella restriktioner (eller sämre efterlevnad av de restriktioner som införts). Möjligheten att luta sig mot mer träffsäkra åtgärder ökar av naturliga skäl ju färre smittade som finns i samhället. I takt med att smittan nu ebbat ut borde därför mer träffsäkra åtgärder kunna etableras. Bättre förmåga att isolera riskgrupper, bättre förmåga att tidigt identifiera och smittspåra lokala utbrott, ökad användning av skyddsutrustning kan vara sådana komponenter. Exakt vilka åtgärder som är effektiva ligger utanför vår kompetens men samhällets betalningsvilja för denna typ av åtgärder bör vara hög då nuvarande breda restriktioner är mycket kostsamma.

Det är viktigt att betona de samhällsekonomiska vinsterna av åtgärderna utöver deras effekt på smittspridningen. Exempelvis skulle snabb testning för bredare grupper kunna minska sjukskrivningar vid milda förkylningar eller allergier som i dagsläget begränsar folks möjligheter att arbeta och delta i samhällslivet. Åtgärden kan alltså vara samhällsekonomiskt effektiv även om den inte medför att färre smittas av viruset.

3. Internationell utveckling

Under slutet på 2019 och början av år 2020 kom flera positiva signaler för den globala ekonomin. Konjunkturbarometrar stärktes samtidigt som underliggande statistik förbättrades. Men med covid-19 bröts den positiva uppgången brutalt och totalt.

Effekterna på den globala ekonomin av pandemin har varit dramatiska både till sin omfattning och hur snabbt den ekonomiska tvärniten inträffade. En illustration av det snabba förloppet är att USA i början på året hade den lägsta arbetslösheten på 50 år. Nu har landet den högsta arbetslösheten på 80 år.

Det nya coronaviruset emanerar från Kina där smittspridningen inleddes under december 2019. Det var också Kina som först drabbades av den ekonomiska nedgång som följde av de hårda insatser för social distansering som implementerades för att stoppa smittan.

Initialt uppfattades viruset som ett kinesiskt problem. Den globala ekonomisk-politiska diskussionen kretsade kring hur de ekonomiska problemen i Kina skulle komma att påverka andra länder, framför allt via problem i de globala leverantörskedjorna. Men under mars kom smittan att alltmer även att drabba länder utanför Kina, inte minst Italien. Samtidigt som smittan spred sig i världen lyckades Kina bromsa sin egen smittspridning.

En illustration av hur smittan spred sig och påverkade alltfler delar av världen kan utläsas av hotellbokningarna¹. I Kina sjönk hotellbokningarna redan i januari och kollapsade i början på februari till under en femtedel av nivån som gällt året tidigare. Under samma period låg hotellbokningarna i USA och Europa kvar på ungefär samma nivå som året innan. Men redan i slutet på mars hade situationen i Kina börjat stabiliseras och hotellbokningarna var uppe på 40 procent av normalnivå samtidigt som hotellbokningarna i Europa hade minskat till blott en tiondel jämfört med året tidigare.

Nu har Kinas ekonomi stabiliserats och bedöms, enligt banken SEB, att 2,5 månader efter nedstängningen av staden Wuhan uppnått 90 procent av ett normalt läge.

Under april och maj stängde stora delar av världen, utanför Kina, ner sina ekonomier. Syftet har varit att bromsa, och i vissa länder helt stoppa, smittspridningen. Insatserna mot covid-19 har i många länder varit framgångsrika i så måtto att smittspridningen minskat vilket lättat på trycket på sjukhusen och, i alla fall i nuläget, minskat omfattningen av dödsfallen.

De nordiska länderna har valt olika modeller för att hantera smittspridningen. Sveriges mjukare restriktioner har sannolikt medverkat till att BNP-utvecklingen första kvartalet 2020 var bättre än vad som var fallet i andra nordiska länder. Om denna skillnad består även kvartal två är osäkert. Det är sannolikt att branschammansättning i enskilda länder kommer visa sig ha större betydelse för den ekonomiska utvecklingen än detaljerna i länders nedstängningspolicy. Ett land som Danmark med en stor livsmedelsproduktion och en stor läkemedelssektor har sannolikt en betydande fördel jämfört med Sverige som har stor exponering mot motorfordonstillverkning, en bransch som drabbats hårt av den ekonomiska krisen. Sydeuropeiska länder med en stor turistsektor kan på samma sätt förväntas påverkas mer negativt av pandemin. Bäst tillväxutsikter har de länder som, om möjligt, lyckas få stopp för spridningen av viruset.

Under maj månad har de flesta länder i Europa och även i flera andra delar av världen börjat öppna upp. Men det är osäkert om hur denna återstart kommer påverka den ekonomiska återhämtningen. Det räcker inte att regeringar lättar på regler. Det krävs också att människor vågar att börja konsumera och att företag vågar återstarta sin produktion. Länder som öppnar upp sina ekonomier riskerar att få begränsad positiv ekonomisk effekt av öppnandet om människor fortsatt känner oro för smitta. Och i det fall en ny våg av smitta bryter ut finns risk att nya nedstängningar anses behöva genomföras.

Kraftigt sjunkande oljepriser har periodvis getts stort utrymme i den ekonomiska rapporteringen av den ekonomiska krisen. Att oljepriset har sjunkit under krisen är naturligt. Men utvecklingen har förvarrats på grund av ett högt spel mellan de oljeproducerande länderna, där inte minst Saudiarabien fortsatt pumpar upp olja i syfte att pressa andra länder att minska sin produktion. Resultatet blev en tillfällig överproduktion som fyllde upp lager och tankfartyg och

¹ Enligt en sammanställning av Oxford Economics

pressade ner priserna till bottenivåer. Sverige gynnas generellt av låga oljepriser via billigare insatsvaror och drivmedel. Men låga oljepriser kan driva ekonomisk oro, inte minst börsoro, vilket kan vara missgynnsamt. Oljan har dock idag sannolikt inte samma betydelse för ekonomin som vid tidigare kriser.

Även finansiella marknader har påverkats kraftigt av insatserna för att begränsa covid-19. Kraftiga börsfall präglade den initiala krisen i USA och Europa. Men aktiebörserna har, på grund av kraftfulla ingripanden från centralbankerna, stabiliserats under april och maj. Börsindex ligger nu nära priserna för ett år sedan.

Riskerna är på nedsidan

För den globala tillväxtprognosen väljer vi att luta oss mot prognoserna från IMF och EU-kommissionen. Kommissionens prognos är den färskaste av de två prognoserna men huvuddragen är ungefär desamma.

Världen präglas av ett historiskt unikt BNP-tapp om cirka tre procent globalt i år, följt av en rekyl med stark återhämtning 2021 om cirka fem procent. Det ekonomiska fallet är brett och påverkar alla länder i världen. Tillväxten bedöms utvecklas bäst i de länder som helt eller delvis lyckas få stopp för spridningen av covid-19.

Tabell 3.1 Tillväxtprognos för utvalda regioner

Procent av BNP, volym

	2019	2020	2021
Världen	2,9	-3	5
USA	2,3	-6	5
Euroområdet	1,2	-8	5
Kina	6,1	1	8

Källa: IMF och EU-kommissionen

Att de negativa effekterna av pandemin är så omfattande beror på att hanteringen av sjukdomen påverkar ekonomin negativt via ett flertal kanaler:

- ökad osäkerhet som minskar investeringar
- minskat arbetskraftsutbud på grund av restriktioner och sjukdom
- brott i leverantörskedjor
- nedstängning av verksamheter
- förlorade inkomster för löntagare
- ökad finansiell oro

Den internationell prognosen vilar på antaganden om att världens länder nu är på väg att få kontroll över sjukdomen och att den ekonomiska politik som bedrivs i de stora ekonomierna fortsätter att understödja ekonomin.

Vår syn är att de stora riskerna för den globala tillväxten i huvudsak sannolikt tyvärr finns på nedsidan. Framför allt ser vi betydande nedåtrisker för 2021 då vi ser fler hot som riskerar att dämpa den ekonomiska återhämtningen.

För att klargöra möjliga scenarier så ger vi här tre alternativa utvecklingar:

1. Något mer positivt scenario

Ett något mer positivt scenario än huvudprognosen skulle framför allt vila på att sjukdomen kraftfullt begränsas redan i höst genom en oväntat framgångsrik smittbekämpning eller att dödligheten väsentligt begränsas genom bättre behandling av covid-19-patienter. Av särskilt stor betydelse skulle det vara om storskalig vaccination snabbt kommer på plats men detta framstår som logistiskt svårt under innevarande år även om ett säkert vaccin skulle tas fram under hösten. I ett sådant scenario minskar snabbt behovet av social distansering och människor kan därmed återgå till tidigare livsmönster.

I detta scenario begränsas det kraftiga fallet i ekonomin och en påtaglig ekonomisk rekyl inleds redan 2020. I ett sådant scenario kan den globala ekonomins fall begränsas till ett par procent under år 2020.

2. Något mer negativt scenario

I detta negativa scenario ökar det kraftiga fallet i ekonomin 2020 samtidigt som återhämtningen 2021 försvagas.

En stark oro är att coronapandemin spär på den protektionism som redan var påtaglig under 2019, där den globala handeln präglades av betydande problem på grund av politiska konflikter kring handelsregler och tullar, särskilt relationen USA-Kina. Även avsaknaden av ett avtal mellan Storbritannien och EU kan medverka till att försämra förutsättningarna för global handel.

En annat hot är att den ekonomiska politiken inte blir tillräckligt kraftfull. En sådan risk är finns inte minst för utvecklingen i Europa, där en icke-koordinerad ekonomiska politik riskerar försvåra återhämtningen. Insatser av det slag som föreslås i det tysk-franska initiativet (se ruta) kan bidra till att underlätta återhämtningen i de värst drabbade länderna, vilket är till gagn för den generella återhämtningen i Europa. I den utsträckning den koordinerade europeiska finanspolitiken genomförs inom ramen för eurosamarbete så stärker det också europrojektets stabilitet på ett positivt sätt.

En tredje hotbild är att återstartsfasen blir utdragen och att många löntagare och företag frivilligt fortsätter att bedriva en social distansering som är av en sådan omfattning att den ekonomiska återhämtningen försvagas. IMF beräknar den negativa effekten av en mer utdragen smittbekämpning till cirka tre procentenheter lägre tillväxt 2020 och ytterligare ett par procentenheter lägre tillväxt nästa år.

3. Mycket mer negativt scenario

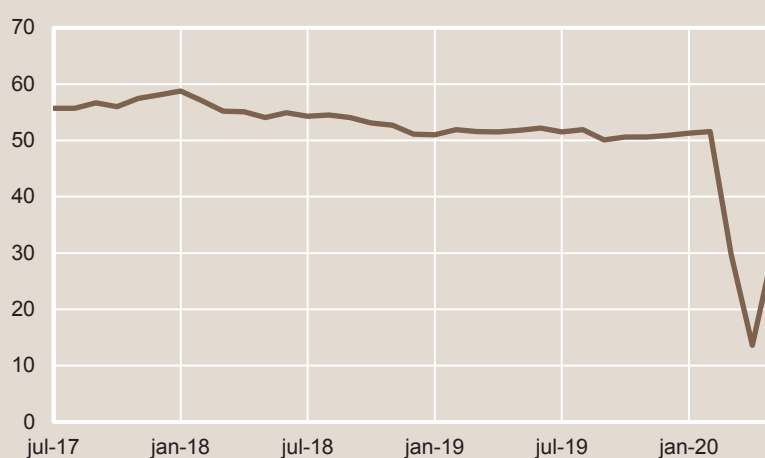
Detta scenario innehåller dels de ovan skissade riskerna men rymmer också risken för en andra våg av smitta under 2021. En utveckling med en andra våg riskerar att nästan eliminera den ekonomiska tillväxten helt 2021. IMF beräknar den negativa BNP-effekten av den andra våg till närmare fem procentenheter.

Europa löser krisen tillsammans

Den ekonomiska situationen i Europa har utvecklats kraftigt negativt som ett resultat av hanteringen av pandemin. Arbetsmarknaden i Europa har hållit emot krisen bättre än i USA genom bättre strukturer för nationell arbetsmarknadspolitik, särskilt olika modeller av korttidsarbete. Men konjunkturbarometrar visar på ett historiskt fall i synen på ekonomin hos näringslivet. I april så var IHM barometer för euroområdet på historiskt låga 14, dvs långt under det historiska snittet på 50. Men enligt den preliminära datan så började situationen påtagligt förbättras till cirka 30 punkter i maj, dock en nivå som indikerar fortsatt kraftig ekonomisk nedgång.

Diagram 3.1 Förtroendeindikator, Euroområdet

IHM PMI, Indexvärde

Källa: Macrobond

Den ekonomiska krisen i Europa har drivit fram ett brett stöd för en mer gemensam europeisk finanspolitik. Frankrikes president Macron lanserade vid krisens utbrott tillsammans med Italien och Spanien en ambitiös ekonomisk återhämtningsplan. Länderna ställde i praktiken ett ultimatum till Tyskland att en sådan utveckling måste ske. Den 23 april enades man på ett EU-toppmöte, på ett principiellt plan, om att lansera en stödfond.

I maj lanserade Tysklands förbundskansler Merkel och Frankrikes president Macron ett förslag om en EU-fond på 500 miljarder euro för att få den europeiska ekonomin på fötter. Enligt den tysk-franska planen ska Kommissionen låna pengarna för att stödja de drabbade medlemsländernas budgetar med direkta bidrag. Modellen har ett relativt brett stöd bland EU-länderna. Men de fyra ”snåla”; Österrike, Danmark, Nederländerna och Sverige har dock motsatt sig förslaget.

Att Tyskland stödjer en utveckling, där EU-budgeten kraftigt växer och där EU får möjlighet att låna pengar för att stödja ekonomiskt utsatta länder med bidrag, är ett historiskt skifte. Men den tyska omsvängningen är en process som pågått under en längre period, där både det tyska näringslivet och tysk socialdemokrati har ställt sig alltmer positiva till en mer integrerad europeisk finanspolitik.

Den tyska omsvängningen påverkades sannolikt av utslaget i den tyska författningsdomstolen i Karlsruhe som kritiserade ECB:s alltmer utökade roll men samtidigt underströk behovet av budgetstöd till utsatta EU-medlemmar. Helt centralt är också Merkel som person som i Tyskland fått skyhögt popularitet på grund av sin hantering av pandemin. Detta har gett henne spelrum att i maj lansera den tyska omsvängningen och konstatera att "Nationalstaten ensam har ingen framtid."

4. Svensk ekonomi

Sverige drabbas, i likhet med omvärlden, hårt av den djupa ekonomiska nedgång som följt på coronapandemins utbredning. Restriktioner som har införts för att hindra smittspridning har fått långtgående konsekvenser för människors sätt att leva och har därmed slagit undan en betydande del av efterfrågan på olika tjänster. Inom varuproduktionen har företagen istället drabbats av brutna leverantörskedjor. Många underleverantörer till de stora industrierna har inte fått avsättning för sina produkter när industrin står still. Särskilt hårt har motorfordonsindustrin drabbats.

Ett påtagligt tecken på neddragningarna är det mycket stora antalet företag och anställda, både inom varu- och tjänsteproduktion, som omfattas av systemet för korttidsarbete. Runt 500 000 anställda omfattas för närvarande och man kan räkna med att en stor del av dessa annars hade blivit arbetslösa, ett öde som nu främst drabbar personer med svagare ställning på arbetsmarknaden, såsom tidsbegränsade anställningar, vikariat med mera.

Osäkerheten om framtiden är alltid stor. Men oftast tror man sig ändå veta vad som händer den närmaste tiden och planerar efter det. Mitt i den kris som hela världen just nu befinner sig i blir många osäkra och vågar inte ta stora ekonomiska beslut. Därför kan återhämtningen komma att tyngas av en fortsatt försiktighet med investeringar och köp av mer varaktiga kapitalvaror.

En snabb global återhämtning förutsätter att de stora länderna samarbetar snarare än motarbetar varandra. Det gäller både världshandelns utveckling och samarbetet mellan de europeiska länderna om program för återhämtning. Det är inte självklart att detta löper smärtfritt.

Det är fortfarande svårt att bedöma hur djupt Sveriges BNP sjunker under innevarande kvartal, och det är ännu svårare att sja om hur snabb den förväntade återhämtningen blir. En viktig pusselbit är hur det går för de många länder som nu börjar öppna sina ekonomier.

Den följande beskrivningen av svensk ekonomi till och med 2021 är mest att betrakta som en scenario-framskrivning vars startpunkt är ett knäpphändigt underbyggt fall under andra kvartalet och vars fortsättning bygger på ett antagande om en begynnande återhämtning under andra halvåret i år. Prognosen bygger på att smittspridningen fortsätter in i 2021 men att vi samtidigt inte får någon omfattande andra våg.

Utfallet hittills av coronakrisen

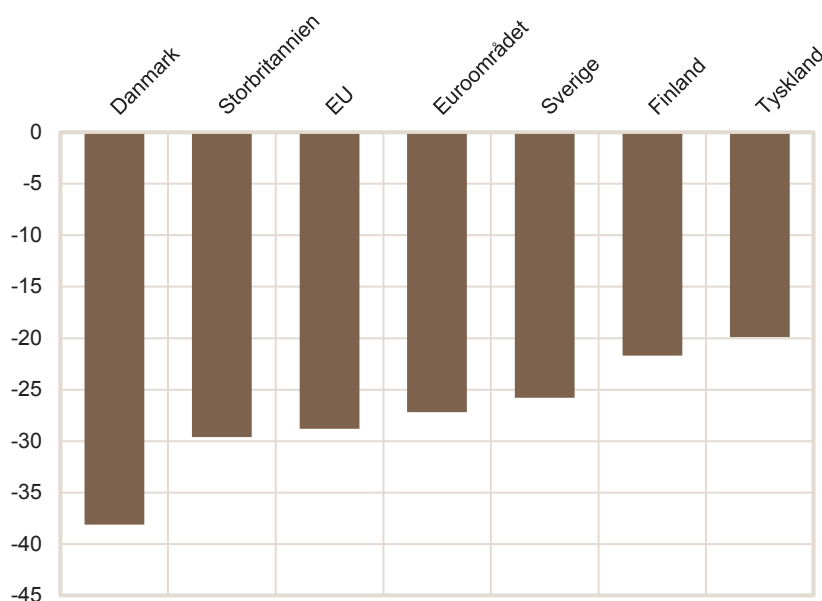
Historiskt stora försämringar i konfidensindikatorer

Praktiskt taget alla undersökningar som försöker mäta stämningläget i Sverige och andra jämförbara länder redovisar nu försämringar i en hastighet som aldrig tidigare uppmäts. Ett exempel är EU-kommissionens mätningar av stämningläget i medlemsländerna. I diagram 4.1 redovisas förändringen mellan mars och april i år, för det sammanvägda indexet för både företag och konsumenter. De redovisade länderna låg i mars på indexet mellan 90 och 95, 100 är genomsnittet över åren för respektive land. I april sjönk indexet mellan 20 och 40 enheter. Det är svårt att från dessa, och liknande uppgifter, få någon vägledning om hur stort fall vi ska förvänta oss i respektive land. Magnituden i försämringen och rangordningen mellan länder ser olika ut i olika undersökningar. Den enda trovärdiga slutsatsen blir att den ekonomiska nedgången kan förväntas bli mycket stor.

Konjunkturinstitutets olika företagsindikatorer för tillståndet i ekonomin visar också rekordstora fall. Hushållens omdömen faller också, men inte lika mycket som företagens. Riktningen för svensk ekonomi råder det inget tvivel om, men magnituden är osäkrare.

Diagram 4.1 Ekonomiskt stämningsläge hos hushåll och företag

Förändring av indexvärdet mellan mars och april 2020, utvalda länder

Källa: Europeiska kommissionen (DG EcFin)

Arbetsmarknadsstatistiken har börjat fånga nedgången

Den statistik som ger den snabbaste och mest frekventa redovisningen är Arbetsförmedlingens veckostatistik. Ur den kan man bland annat hämta uppgifter om antalet nyanmälda arbetslösa, antalet arbetslösa som fått arbete samt det totala antalet registrerade öppet arbetslösa och i arbetsmarknadspolitiska program (diagram 4.2). Antalet nyanmälda arbetslösa började öka i mitten av mars (vecka 13) och tog ett rejält kliv upp runt månadsskiftet mars/april (vecka 15). Därefter har inflödet av nya arbetslösa successivt minskat och de allra senaste veckorna närmast sig 10 000 personer. Samtidigt har antalet arbetslösa som fått arbete pendlat runt 6 000 per vecka, tämligen oberoende av pandemi-förloppet.

Dessa flöden förklarar nästan helt hur stocken av arbetslösa på Arbetsförmedlingen förändras. Från mitten av mars till mitten av maj har antalet arbetslösa ökat med nästan 60 000 personer eller 1,0 procent av arbetskraften. Den nuvarande ökningstakten uppgår till runt 0,5 procentenheter per månad.

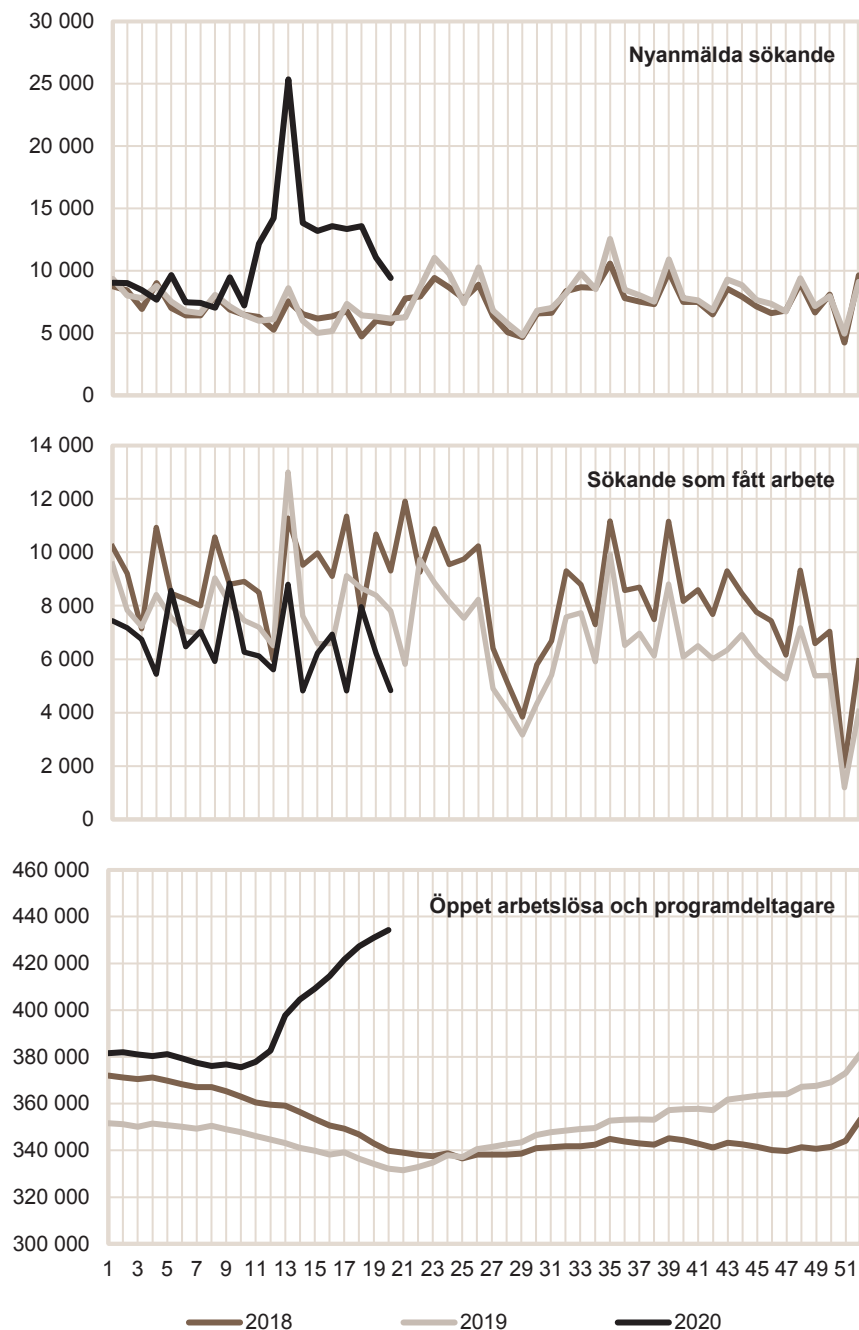
Arbetskraftsundersökningen (AKU), som genom en urvalsundersökning mäter hela arbetslösheten, har inte samma aktualitet, men mäter också antalet sysselsatta och antalet arbetade timmar utöver arbetslösheten. Den senaste publiceringen som finns att tillgå avser april månad. AKU:s större osäkerhet gör att förändringen mot närliggande månad måste tolkas försiktigt, men utfallet för perioden januari till och med april pekar på en utveckling liknande den i Arbetsförmedlingens statistik.

Antalet sysselsatta har minskat med 2 procent jämfört med precis innan krisen slog till. Samtidigt har antalet arbetade timmar minskat med hela 10 procent. Detta förklaras delvis av en kraftig ökning i sjukfrånvaron men därtill är det uppenbart att det stora raset i ekonomin till största delen tagits ut genom det tillfälliga systemet för korttidsarbete, och bara till en mindre del genom ökad arbetslöshet.

Utöver arbetsmarknadsstatistiken kan omfattningen av korttidsarbetena ge en indikation på hur stor nedgången i näringslivets produktion blir. Den 20 maj hade Tillväxtverket beviljat ansökningar om korttidsarbete omfattande 485 000 anställda till en kostnad om nästan 24 miljarder kronor.

Diagram 4.2 Nya sökande, sökande som fått arbete och arbetslösa på Arbetsförmedlingen

Antal personer per vecka

Källa: Arbetsförmedlingen

Prognos till och med 2021

Stort fall under andra kvartalet – återhämtningen dröjer till 2021

Vi förväntar oss en fortsatt stor omfattning av systemet med korttidspermitteringar under resten av året. Efter andra kvartalets stora ökning av antalet berörda företag sker det dock ingen ytterligare ökning. I våra kalkyler har vi utgått från det regelverk som nu är på plats, vilket bland annat innebär att möjligheten till 80-procentig neddragning av arbetstiden bara är möjlig till och

med sista juli. Vi räknar med att statens kostnad kommer att uppgå till totalt 57 miljarder kronor. De kalkyler vi gjort av omfattningen pekar på ett bortfall av arbetade timmar på grund av korttidsarbete i näringslivet på drygt 8 procent under kvartal 2 och 3 samt något mindre sista kvartalet. Det är den totala effekten inklusive ej fast anställda som mister sina arbeten.

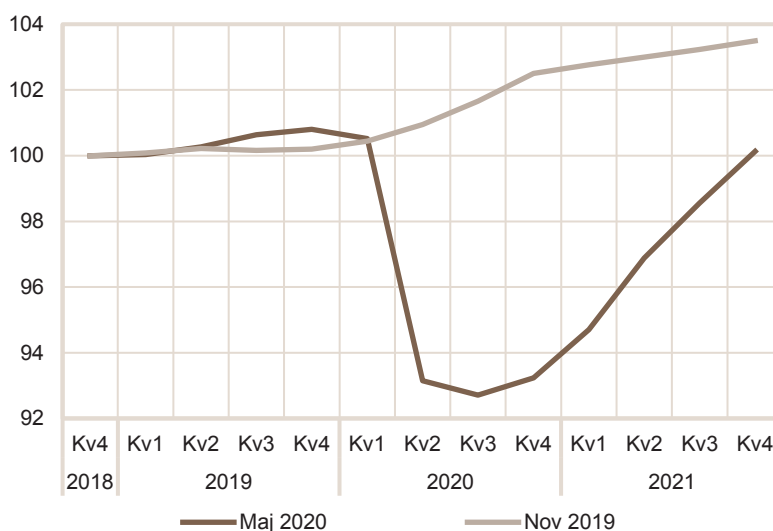
Näringslivets produktion faller som följd av nedstängningar av ekonomin. Fallet är brett i både varu- och tjänsteproduktionen. Ett undantag är bygg- och anläggningsverksamhet som verkar ha en något mindre minskning. Såväl staten som kommunerna och regionerna påverkas på ett helt annat sätt, med ett ökat tryck på stora delar av verksamheterna.

För helåret 2020 räknar vi med att näringslivets förädlingsvärde minskar med 7 procent i fasta priser jämfört med 2019. Tillsammans med de offentliga verksamheternas ökning med knappt 1 procent innebär det en BNP-minskning på mer än 5 procent i år.

Det kvartalsvisa BNP-förloppet framgår av diagram 4.3. Att BNP ligger kvar på den låga nivån under andra halvåret beror på att investeringarna har en fortsatt nedgång – vi antar att det krävs en tydlig förbättring i ekonomin innan återhämtningen av investeringsnivån tar fart. Först under fjärde kvartalet 2021 når BNP upp till nivån för fjärde kvartalet 2018. Jämfört med vår prognos från november i fjol kvarstår ett tapp på drygt 3 procent.

Diagram 4.3 BNP, aktuell och föregående prognos

Index 2018 kvartal 4 = 100

Källa: egna beräkningar

Den globala tillväxten antas bli minus 3 procent i år (se internationella avsnittet). Men den svenska exporten har en relativt ogynnsam sammansättning av länder. En stor del av svensk export går till länder i närområdet med marknader som minskar kraftigt i år. Därutöver har vår export ett stort inslag av investeringsvaror, vilket är en nackdel när investeringsutvecklingen väntas vara svag. De svenska exportmarknaderna faller med i genomsnitt 5 till 10 procent, därav det stora exporttappet 2020 (tabell 4.1).

De varor som exporteras består till stor del av importerade insatsvaror, vilket i år drar ner importen. Det motverkas något av att även delar av den inhemska efterfrågan också har stora importinnehåll, framförallt hushållens konsumtion som inte har lika negativ utveckling som exporten.

Investeringarna är den del av försörjningsbalansen som, efter utrikeshandeln, har störst volymminskning i år. Som vi tidigare beskrivit tror vi inte att investeringarna vänder upp förrän återhämtningen i övrigt har gått lite längre och osäkerheten om framtiden framstår som något mindre, därav den svaga ökningen 2021.

Tabell 4.1 Försörjningsbalans

Procentuell volymförändring

	2019	2020	2021
BNP	1,3	-5,5	2,8
Import	1,9	-6,1	0,5
Hållens konsumtion	1,2	-4,1	1,9
Offentlig konsumtion	0,5	0,9	1,4
Statlig konsumtion	-1,1	0,3	1,2
Kommunal konsumtion	1,0	1,1	1,5
Bruttoinvesteringar	-1,1	-7,8	1,5
Lagerförändring ¹	-0,3	-0,5	0,2
Export	4,3	-8,8	2,7

Källa: SCB och egna beräkningar

¹ Lagerförändring i procent av BNP.**Stort fall i arbetade timmar men till stor del bibehållen inkomst**

Trots att antalet arbetade timmar minskar med 6,8 procent i år, minskar inte lönesumman med mer än 2 procent (tabell 4.3). Det beror på att de anställda som omfattas av korttidsarbete eller frånvarar från arbete till följd av sjukdom behåller större delen av sin lön när arbetstiden sänks. Efterfrågan på arbetskraft förväntas börja öka under våren 2021, och vi räknar med att antalet arbetade timmar ökar med 2,3 procent under 2021.

De förhandlingar om nya löner som skulle ha genomförts i våras har, på grund av pandemiläget, skjutits upp till hösten. Det innebär att parterna är överens om att gällande avtal fortsätter löpa på med de lönevillkor som avtalet stipulerar. Därmed sker inga nya löneökningar förrän nya löneavtal sluts. Men det är inte något avtalslöst tillstånd. Osäkerheten om löneutvecklingen i år är därmed stor, trots att en ganska stor del av året har gått. För att undvika att göra en prognos för avtalsutfallet antar vi löneökningar i linje med de senaste åren. Både 2020 och 2021 antas lönerna öka med 2,5 procent.

Tabell 4.2 Arbetade timmar, löner, priser, räntor och bytesbalans

Procentuell förändring, procent respektive procent av BNP

	2019	2020	2021
Arbetade timmar, NR	-0,3	-6,8	2,3
Timplön, NR	3,6	2,5	2,5
KPI	1,8	0,3	1,3
KPI-F	1,7	0,3	1,3
Reporänta, slutet av perioden	-0,25	0,0	0,0
Ränta 10-års statsobligationer	0,09	-0,04	0,34
Bytesbalans	4,5	3,1	3,80

Källa: SCB och egna beräkningar

Minskningen av övriga inkomster 2020 hålls tillbaka av de krisåtgärder som riktas till löntagare, bland andra de tillfälliga förstärkningarna av arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Av flera skäl har ökningen av konsumentpriserna pressats ned den senaste tiden. Det är både mycket låga olje- och energipriser samt den svaga ekonomiska utvecklingen som håller tillbaka. Vi räknar med att KPI ökar med blygsamma 0,3 procent i år för att ta lite bättre fart nästa år (tabell 4.2).

Tabell 4.3 Hushållens inkomster och sparande

Miljarder kronor respektive procentuell förändring

	Nivå 2019	2019	2020	2021
Lönesumma	2 014	4,4	-2,0	2,6
Övriga inkomster	1 304	3,5	-0,4	1,7
Inkomster före skatt	3 318	4,0	-1,4	2,2
Skatter och avgifter	867	1,4	-2,7	4,7
Disponibel inkomst	2 451	5,0	-0,9	1,3
Konsumtion	2 227	3,1	-3,8	3,2
Prisutveckling		1,9	0,3	1,3
Real disponibel inkomst		2,6	-1,2	0,3
Real konsumtion		1,2	-4,1	2,2
Sparande, procent av disponibel inkomst	456	18,6	19,9	18,6
Eget sparande, procent av disponibel inkomst	224	9,1	11,8	10,2
Finansiellt sparande, procent av BNP	340	6,8	9,7	7,2

Källa: SCB och egna beräkningar

Hushållens sparande tog ett kliv upp 2019 då den disponibla inkomsten ökade betydligt snabbare än konsumtionen. Den utvecklingen fortsätter i år när coronakrisen både drar undan många möjligheter till konsumtion genom social distansering, minskat resande, inställda event med mera och leder till större osäkerhet om den framtida arbetsmarknaden och därmed återhållsamhet med större inköp, samtidigt som inkomsterna inte faller i takt med den ekonomiska aktiviteten.

I vår prognos räknar vi med att utvecklingen mot ett allt högre sparande vänder när återhämtningen tagit mer fart.

Offentliga finanser

De offentliga finanserna har använts flitigt i krishantering. När delar av samhällsekonomin har riskerat att skadas allvarligt eller hotats av konkurs har staten ställt upp med ekonomiska resurser. Det är stora belopp som satsas i direkta stöd till företag och anställda. Men den finansiella ställningen påverkas inte bara av de särskilt beslutade insatserna. Med de så kallade automatiska stabilisatorerna mildras svängningar i ekonomin utan att riksdagen behöver fatta särskilda beslut. Ett exempel är arbetslöshetsförsäkringen som betalar ut mer pengar när arbetslösheten är hög och mindre när den är låg. Vi räknar med att den offentliga sektorns finansiella sparande av detta skäl försämras med ungefär 2,5 procent av BNP.

Till det kommer de särskilda beslut om åtgärdsprogram som tagits aktivt. För den konsoliderade offentliga sektorn (det vill säga staten, kommunsektorn och ålderspensionssystemet tillsammans) innebär dessa beslut att finanserna i år belastas med en kostnad på 167 miljarder kronor, motsvarande 3,5 procent av BNP.

Sammantaget förklarar dessa två faktorer i stort sett den försämring av det finansiella sparandet på 5,4 procent av BNP som sker i år. Nästa år räknar vi med mindre omfattande stödåtgärder och att stabilisatorerna förbättrar sparandet. Underskottet beräknas minska till 1,4 procent. Det innebär att den offentliga bruttoskulden (Maastrichskulden) stiger med 6 procentenheter mellan 2019 och 2021, till 42 procent.

Tabell 4.4 Offentliga finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2019	2020	2021
Inkomster	2 444	2 413	2 515
Utgifter exkl. aktiva krisåtgärder	2 426	2 483	2 549
Aktiva krisåtgärder		167	35
Finansiellt sparande	18	-238	-70
Procent av BNP	0,4	-5,0	-1,4
Offentlig bruttoskuld ¹	1 803	2 041	2 110
Procent av BNP	35,9	42,5	42,0

¹ I bruttoskulden ska också statens upplåning för att finansiera vidareutlåning till näringslivet ingå. Vi har inte gjort någon bedömning av hur stor den upplåningen blir och därför kan bruttoskulden förväntas bli något högre. Detta påverkar dock inte den offentliga nettoställningen.

Källa: SCB och egna beräkningar

Antaganden om finanspolitiken

Hur stor den totala omfattningen av regeringens stödpaket blir kan vi inte veta. Omfattningen beror av hur behoven utvecklas och behoven beror ytterst av hur ekonomin påverkas av smittspridningen och sociala restriktioner.

Det åtgärds paket som regeringen har beslutat om så här långt är tidsbegränsat. Flera av åtgärderna gäller enbart fram till eller efter sommaren, några gäller året ut. Modellen med korttidspermitteringar bedöms vara den mest kostsamma åtgärden i nuläget. Den är temporär i den mening att nuvarande utformning gäller endast under 2020.² Under innevarande år kommer det statliga stödet att vara tre fjärdedelar av kostnaden för arbetstidssänkningen. Efter årsskiftet minskar det statliga stödet till en tredjedel. Därutöver har riksdagen beslutat om en tillfällig utökning hur stor arbetstidsförkortning företagen kan erhålla stöd för. Under maj, juni och juli kan företagen maximalt få stöd för en 80 procentig arbetstidsförkortning, resterande del av året gäller 60 procent som den övre gränsen.³ Företagen kan dock först söka stödet för 80 procentig arbetstidsförkortning från första juni, ansökan om utökat stöd under maj sker alltså retroaktivt. Utöver detta permitteringsstöd finns även ett tidigare regelverk med ett annorlunda ansökningsförfarande som kan aktiveras av regeringen vid en synnerligen djup lågkonjunktur.

Givet de regelverk som finns bedömer vi att en absolut majoritet av de företag som kommer att nyttja korttidspermitteringssystemet i maj och juni har lämnat in en ansökan. Det är inte sannolikt att en stor mängd företag lämnar in ansökan för maj retroaktivt. På samma sätt ser vi det inte heller som sannolikt att många fler företag lämnar in sina ansökningar för juni just innan eller under pågående permittering. Dock antar vi att flera företag kommer att nyttja möjligheten att permittera på 80 procent och söka stödet för ytterligare arbetstidsförkortning under maj retroaktivt. Antalet företag och berörda personer under dessa månader antas alltså inte öka mer än marginellt jämfört med de ansökningar som i skrivande stund kommit till Tillväxtverket, medan arbetstidsförkortningen antas öka något. Vår bedömning är att permitteringssystemet kommer nyttjas som mest under maj och juni då arbetstidsförkortning genom permittering tillåts uppgå till 80 procent.⁴ Vi bedömer att ungefär lika många arbetstagare är korttidspermitterade under resterande del av året, även om det minskar något under kvartal 4. Antalet arbetstagare som är permitterade bedömer vi vara knappt 400 000 i snitt under mars till december 2020.

Nästa år bedömer vi att nuvarande system växlas över till det ursprungliga systemet, med en lägre subventionsgrad. Vår bedömning är samtidigt att antalet korttidspermitterade minskar nästa år och då ligger på i genomsnitt en fjärdedel av antalet i maj 2020.

När det gäller andra stöd till företag, såsom den sänkta arbetsgivaravgiften och omställningsstödet, utgår vi ifrån att de har presenterats och beslutats i sin helhet och inte kommer att ändras (eller förlängas). Slopandet av karensavdraget och ett statligt ansvar för sjuklöneperioden var åtgärder som kom på plats tidigt i krisen. Dessa åtgärder är centrala för att minska smittspridning som beror på att människor går till arbetet fast de egentligen är sjuka, men även för att minska kostnaden för privatpersoner och företag för ökad sjukfrånvaro. Vi bedömer därför att de åtgärderna kommer att ligga kvar hela året och även under nästa år. Kostnaderna för dessa åtgärder minskar i takt med att sjukskrivningarna går ner.

De ökade resurserna till kommuner och regioner blir mycket omfattande i år. Utöver det tillskott på 5 miljarder kronor som beslutades i Budgetpropositionen för 2020 och de tillägg på sammanlagt 7,5 miljarder kronor som beslutades och aviserades i början på året har regeringen under coronakrisen presenterat tillskott på totalt 29 miljarder kronor. Medlen ska täcka extraordinära kostnader med anledning av krisen, samt skattebortfall och intäktsbortfall i kollektivtrafiken. För nästa år ligger motsvarande avisering av medel på enbart 19,5 miljarder, vilket skulle innebära en minskning av resurserna i kommuner och regioner med 17 miljarder kronor.

² Prop. 2019/20:132, *Extra ändringsbudget för 2020 - Åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 45–85.

³ Prop. 2019/20:166, *Extra ändringsbudget för 2020 - Fler kraftfulla åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 48–69.

⁴ Även under juli tillåts arbetstidsförkortningen uppgå till 80 procent men detta motverkas av att semester inte anses som arbete enligt nuvarande regelverk och således inte kompenseras för av korttidspermitteringar.

Tabell 4.5 Direkta stöd
Miljarder kronor

	Period, nuvarande beslut	Regeringens bedömning 2020	Egen bedömning 2020	Egen bedömning 2021
Korttidsarbete	16/3 till 31/12	94,9	57	7
Omställningsstöd	1/3 till 30/4	39	39	0
Sänkning av arbetsgivaravgiften	1/3 till 30/6	32,7	33	0
Kommuner & regioner	Hela året	29	29	19,5 ¹
Myndigheter	Hela året	2,7	2,7	0
Sjuklönekostnaden	1/4 till 30/9	15,9	20	10
Karensdagen, slopat läkarintyg mm	11/3 till 30/9	6,9	9	4
Generösare regler för A-kassa	31/4 till 3/1 2021	6,4	6,4	3
Arbetsmarknad & utbildning	Hela året	5	5	10
Stöd till Hyreskostnader för företag	1/4 till 30/6	5	10	5
Ökade investeringar via ALMI	Hela året	3,4	3,4	3
Kultur & idrott	Hela året	1,3	1,3	0
Journalistik, forskning, civilsamhälle mm	Hela året	1,2	1,2	0
Bostadsbidrag och slopat fribelopp	1/6 till 31/12	1,6	1,6	0
Uppbördsförluster för likviditetsstöd		0,5	0,5 ²	0
Totalt		245	219,1	61,5
Procent av BNP		5,1	4,6	1,7

Not 1: Vi har inte antagit några mer medel till kommuner och regioner än de som aviserats. Det är dock sannolikt att behovet av ytterligare medel till kommunsektorn, vilket vi adresserar i Diagram 5.3, kommer att göra att det tillskjuts mer medel.

Not 2: Vi har använt oss av de beräkningar om uppbördsförlusterna för anständerna med skatteinbetalning som gjorts av regeringen. Dessa kostnader kan dock antas bli större, vilket gäller även för 2021.

Källa: Regeringen, Egna beräkningar

Finansiellt sparande per sektor

Den offentliga sektorns finansiella sparande (inkomster minus utgifter) påverkar ekonomins utveckling. När sparandet minskar stimuleras ekonomin och när sparandet ökar sker en åtstramning. Men offentligt sparandet är beroende av vad som händer i övriga sektorer. I efterhand blir summan av företagens, hushållens, utlandets i sparande gentemot Sverige och den offentliga sektorns sparande noll. Det följer av att en sektors överskott måste motsvaras av någon annan sektors underskott. Men vägen dit kan se olika ut.

Om hushållen ökar sitt sparande, till exempel beroende på att bostadspriserna faller och att man därför behöver minska sin skuldsättning, utan att någon annan sektor är villig att minska sitt sparande i motsvarande mån, kommer den totala efterfrågan att minska så att ekonomin krymper. Därför uppstår automatiskt underskott i andra sektors sparande.⁵ Statens skatteintäkter minskar när sysselsättning och löner krymper. På så sätt uppstår balans i det totala sparandet. Samma sak händer om företagen minskar sina investeringar, beroende på att förväntningarna på den framtida avkastningen försämras – de ökar sitt sparande och andra sektorer minskar sitt.

Men det är inte nödvändigt att anpassningen sker med krympande produktion. Om staten minskar sitt sparande (eller ökar underskottet) när andra sektorer ökar sitt sparande inte den totala efterfrågan i ekonomin minskar och sparandebalans kan därmed uppnås i en större ekonomi.

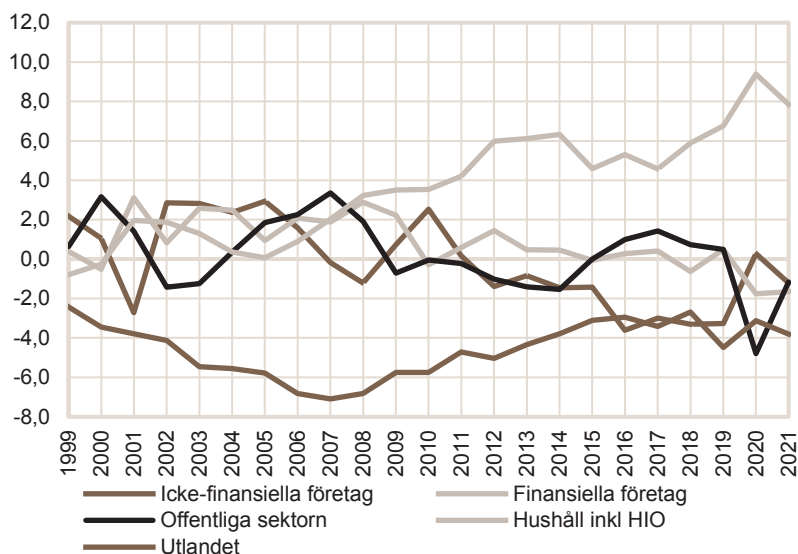
De kraftiga svängningarna i sparandet, inte bara i statens, är en del av dynamiken i ekonomin och viktiga att förstå. Ekonomins kortslutning under kvartal 2 tvingade ned både hushållskonsumtion och investeringar mycket kraftigt, och därmed gick sparandet upp. Om inte staten hade gått in med massiva åtgärder skulle resultatet ha blivit fler konkurser och högre arbetslöshet.

Återhämtningen sker på motsvarande sätt: ekonomin rullar igång, till en början med statens stimulanser, men sedan av egen kraft. Sektorer som varit mer eller mindre stängda genererar omsättning och inkomster, staten behöver inte längre skapa efterfrågan utan kan istället dra tillbaka sina satsningar och det offentliga sparandet kan förbättras i takt med att företag och hushåll drar ner på sitt sparande igen.

⁵ Om hushållens konsumtion minskar och därmed också importen, leder det till att utlandssektorns finansiella sparande minskar. Det betyder förbättrad bytesbalans för Sverige. Det betyder att en stark bytesbalans inte (enbart) behöver bero på en stark exportsektor, det kan också vara ett tecken på för svag inhemsk efterfrågan.

Diagram 4.4 Sektorernas finansiella sparande

Procent av BNP

Källa: SCB och egna beräkningar

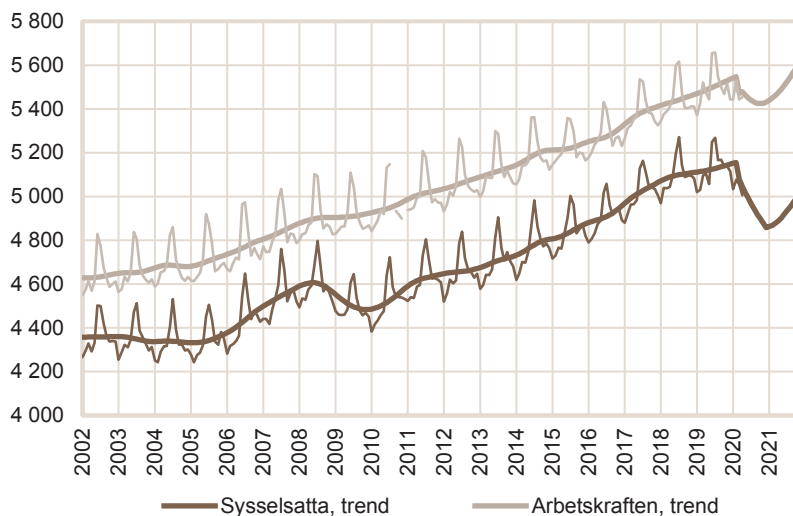
I diagram 4.4 redovisas det finansiella sparandet för de olika sektorerna. Vi kan se hur privat sektors ökade sparande i år motsvaras av att det offentliga sparandet går från ett litet överskott till ett stort underskott på 5 procent som andel av BNP. Nästa år sker, enligt vår prognos, det omvända, om än inte lika kraftigt. Offentligt sparande förbättras till minus 1,4 procent och privat sparande minskar lika mycket. Om det är ett för högt offentligt sparande för att hålla tillräckligt högt tryck i ekonomin för att sänka arbetslösheten behöver underskottet öka. Hur stort underskott det behövs för att skapa tillräcklig efterfrågan – det är vad diskussionen om den framtida finanspolitiken borde handla om, inte huruvida den offentliga bruttoskulden ska vara 35 eller 45 procent av BNP.

Utvecklingen på arbetsmarknaden**Arbetslöshetstalen hålls tillbaka av korttidsarbete**

Befolkningen i åldrarna 15–74 år väntas öka med 1 procent mellan år 2019 och 2021, vilket gör att arbetskraften ökar. Ökningen förstärks en aning av en förändrad ålderssammansättning inom befolkningen i förvärsaktiv ålder. Det svåra läget på arbetsmarknaden med en snabbt fallande efterfrågan på arbetskraft kan dock väntas dämpa uppgången i arbetsutbudet. En del människor som skulle ha sökt sig till arbetsmarknaden om chansen att få ett jobb hade varit bättre ägnat sig åt annat än att leta efter jobb de inte väntar sig att finna. Denna effekt antas bli som starkast under 2020 och mindre under 2021 då efterfrågan på arbetskraft antas börja öka igen.

Diagram 4.5 Sysselsättning och arbetskraft, 15–74 år

Originalvärden och trender, tusental

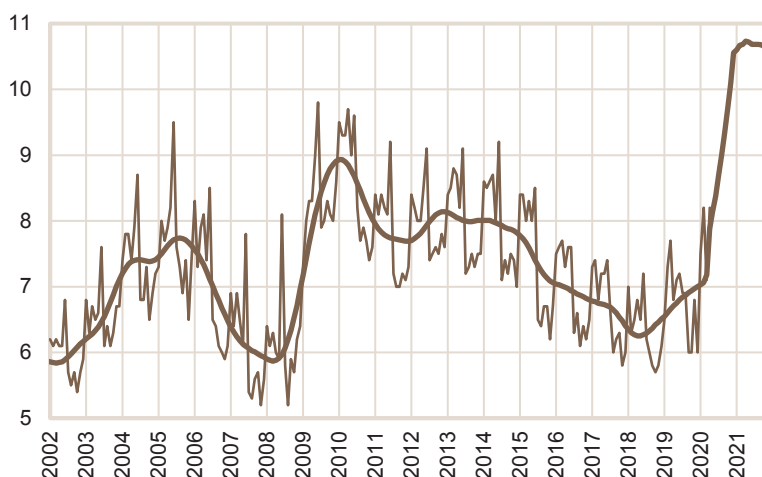

Källa: SCB (AKU) och egna beräkningar

Sysselsättningen faller inte lika mycket som antalet arbetade timmar. Det beror framför allt på möjligheterna till korttidsarbete, där de korttidsarbetande är fortsatt sysselsatta men frånvarande från arbetet under en del av veckan. Det beror också på att pandemin ökar sjukfrånvaron, i synnerhet som de som inte kan arbeta hemifrån uppmanas att stanna hemma från jobbet även vid milda förkylningssymptom. Sjukfrånvaron, mätt i timmar, var under mars och april omkring 70 procent högre än motsvarande månader 2019. Vi räknar med att sjukfrånvaron, i avtagande grad, kommer att vara högre än normalt under både 2020 och 2021. Sammantaget betyder det att vi räknar med en frånvaro, av dessa två orsaker, som motsvarar 233 000 sysselsatta i år och 75 000 sysselsatta nästa år. Det gör att arbetslösheten blir lägre än vad den annars skulle ha blivit.

Diagram 4.6 Arbetslöshet, 15–74 år

Originalvärden och trend, procent av arbetskraften

Källa: SCB (AKU) och egna beräkningar

Tabell 4.6 Arbetsmarknadsprognos, AKU-variabler
Procentuell förändring

	2019	2020	2021
Arbetade timmar	-0,3	-6,8	2,3
Medelarbetstid	-1,0	-4,6	3,3
Antal sysselsatta	0,7	-2,6	-1,1
Arbetskraften	1,1	-0,7	1,2
Arbetslöshet	6,8	8,5	10,6

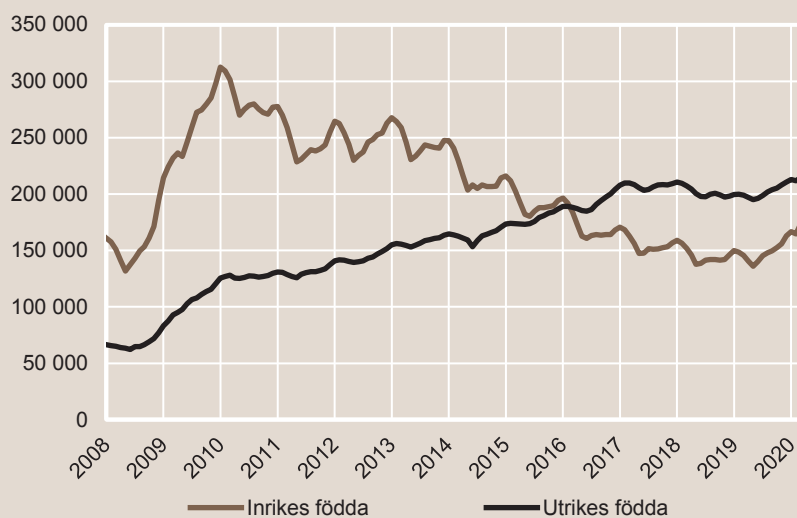
Källa: SCB (AKU) och egna beräkningar

Arbetslösheten ”normaliseras”

De snabba förändringarna på arbetsmarknaden innebär att arbetslösheten förändras. Under några år har de som var inskrivna på Arbetsförmedlingen i stor utsträckning varit utrikes födda och kort utbildade. Många har saknat anknytning till svensk arbetsmarknad. Om vi jämför antalet inskrivna på Arbetsförmedlingen i april 2020 med antalet inskrivna i april 2019 så framgår det tydligt att ökningstakten skiljer sig påtagligt mellan olika kategorier av arbetslösa. De som nu blir arbetslösa är i större utsträckning inrikes födda, medlemmar i en a-kassa och har oftast minst gymnasieutbildning.

Diagram 4.7 In- och utrikes födda arbetslösa

Antalet inskrivna öppet arbetslösa och programdeltagare på Arbetsförmedlingen

Källa: Arbetsförmedlingen, egna beräkningar

Antalet arbetslösa som var födda utomlands ökade med 30 235 personer under perioden april 2019 till april 2020. Samtidigt ökade antalet inrikes födda arbetslösa med 51 057. Därmed sjönk den totala andelen arbetslösa som var födda utomlands från 58 till 54 procent.

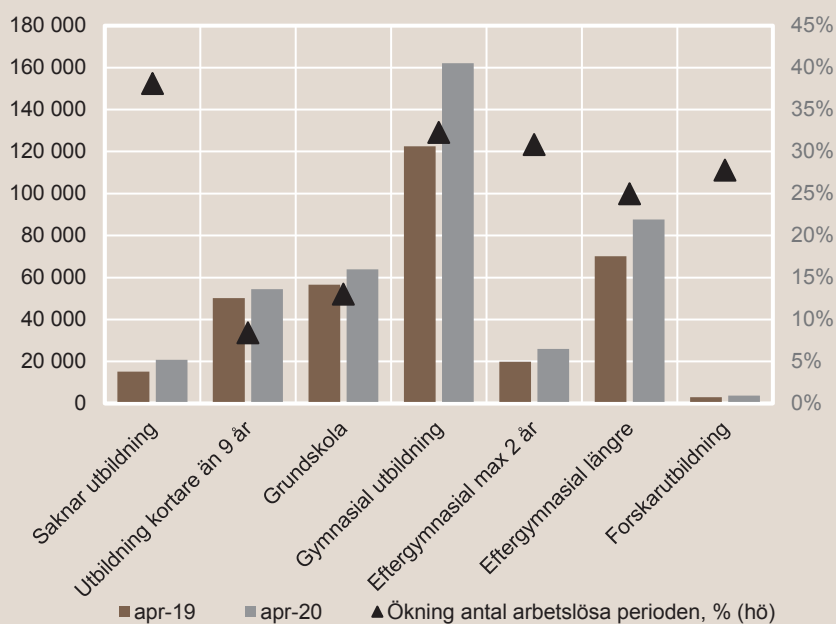
Det bör dock betonas att antalen kort utbildade och utrikes födda inskrivna också ökar. Utmaningarna kring utrikes föddas och kortutbildades etablering på arbetsmarknaden har alltså inte minskat. Tvärtom så riskerar dessa grupper att få det ännu svårare att etablera sig när gruppen inrikes födda arbetslösa med gymnasieutbildning nu växer.

Svensk arbetsmarknad är avancerad och det ställs stora krav på kompetens även i yrken med lägre formella krav. Att arbetslösheten allt mer har kommit att domineras av utrikes födda är en spegelbild av att Sverige under stora delar av 2000-talet har bedrivit en liberal invandringspolitik, där många av migranterna har saknat den kompetens som efterfrågas. Situationen har därtill förvärrats av betydande problem i den svenska skolan.

Om vi bortser från den relativt lilla gruppen arbetslösa som saknar utbildning så var ökningen procentuellt sett högst för utbildningsgruppen arbetslösa med gymnasieutbildning. Denna grupp stod för ungefär hälften av ökningen av antalet inskrivna arbetslösa under det senaste året.

Diagram 4.8 Förändring i antal arbetslösa per utbildningsnivå

Antal öppet arbetslösa och programdeltagare, april 2019 – april 2020

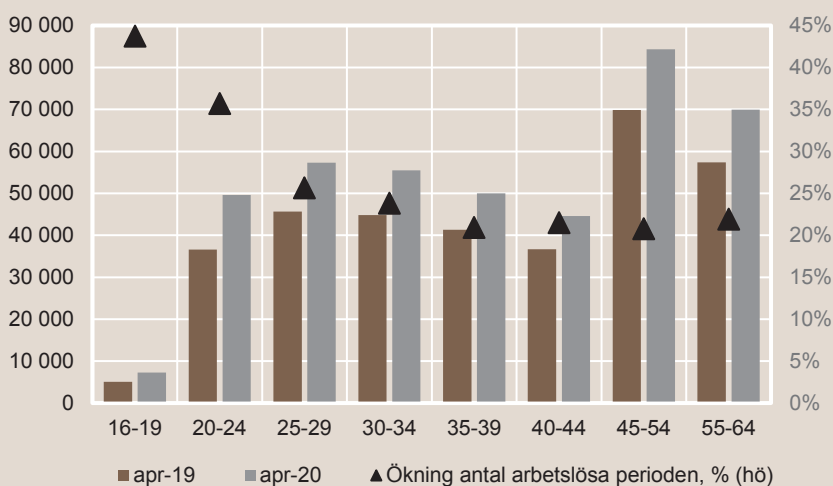

Källa: Arbetsförmedlingen, egna beräkningar

Arbetsförmedlingens statistik visar också att det är i de yngsta grupperna arbetslösheten växer snabbast. Totalt har antalet inskrivna ökat med 24 procent, medan antalet inskrivna 20–24-åringar ökade med 36 procent.

Diagram 4.9 Förändring i antal arbetslösa per åldersgrupp

Antal öppet arbetslösa och programdeltagare, april 2019 – april 2020

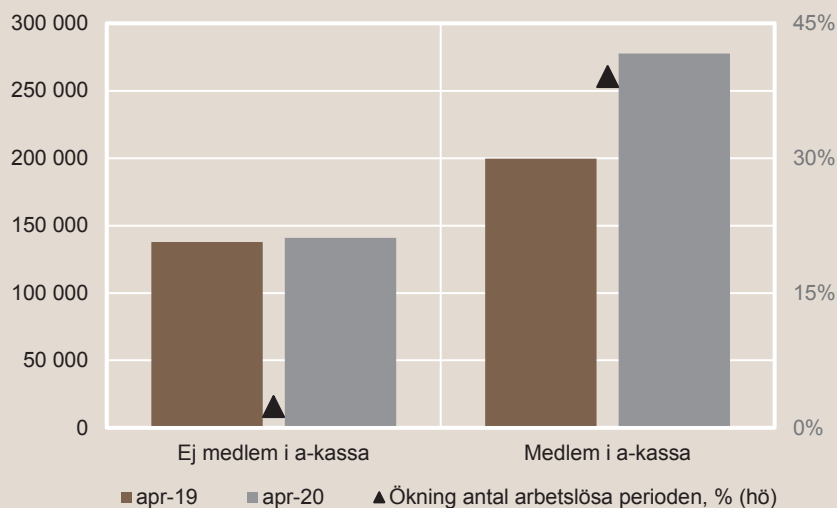

Källa: Arbetsförmedlingen, egna beräkningar

Trots att antalet arbetslösa ökade med över 80 000 personer så var antalet arbetslösa som inte var medlemmar i en a-kassa närmast oförändrat mellan april i år och förra året. Detta bör delvis spegla att de som nu blir arbetslösa är mer etablerade på arbetsmarknaden än vad som var fallet före krisen.

Diagram 4.10 Förändring i antal arbetslösa i och utanför a-kassorna

Antal öppet arbetslösa och programdeltagare, april 2019 – april 2020

Källa: Arbetsförmedlingen, egna beräkningar

Antalet arbetslösa har ökat relativt brett i alla a-kassor men några a-kassor sticker ut. I antal så har arbetslösheten ökat mest i Unionens a-kassa, där den har ökat med 13 000 personer. Men procentuellt har ökningen varit störst i Hotell- och restauranganställdas a-kassa, där antalet arbetslösa har ökat med 78 procent.

Policyimplikationer

Under den rådande krisen håller arbetslösheten på att ”normaliseras”. Nu tillkommer stora skaror som har förlorat ett jobb. Förut var det relativt sett vanligare att ännu inte ha fått någon förankring på arbetsmarknaden. Denna process kommer förstärkas i takt med att arbetslösheten ökar, inte minst om de som nu är korttidspermitterade blir öppet arbetslösa. Arbetslöshetens sammansättning är av betydelse för vilken typ av policy som är mest lämplig. Utvecklingen leder oss till tre tentativa slutsatser.

1. Utrikes födda och grupper med kortare utbildning minskar som andel bland de arbetslösa på Arbetsförmedlingen, men fortsätter att öka antalsmässigt. Dessa personer behöver fortfarande riktade insatser. Det talar för att fortsätta försöka få den kollektivavtalslösning ”Etableringsjobb” som LO, Unionen och Svenskt Näringsliv har tagit fram. Insatser som stärker dessa gruppers humankapital bör utformas genom att exempelvis ge kort utbildade praktiska möjligheter att delta i grundläggande utbildning.
2. Många av de som nu blir arbetslösa har arbetat inom sektorer som går igenom en betydande strukturomvandling, till exempel delar av besöksnäringen, transportsektorn och fysisk handel. Det behövs politik för att hjälpa dessa personer att yrkesväxla till nya jobb. En kraftig utbyggnad av utbildningar till LO-yrken med goda arbetsmarknadsutsikter är sannolikt lämpligt, inte minst till välfärds- och hantverksyrken. För arbetslösa som har haft en förankring på arbetsmarknaden och behöver utbildning för att kunna ställa om till ett nytt jobb måste det finnas möjlighet att studera med arbetsmarknadspolitisk ersättning.
3. Att många som nu blir arbetslösa har haft god förankring på arbetsmarknaden talar för att intensifierade förmedlingsinsatser är effektivt, inte minst då den nuvarande krisen hittills inte har påverkat alla sektorer negativt. Det är således viktigt att Arbetsförmedlingen ges goda förutsättningar att fokusera på sitt förmedlingsuppdrag. Att många löntagare är korttidspermitterade och därmed i flera fall befinner sig i en gråzon mellan arbete och arbetslöshet talar för att betydande kompetensinsatser riktas till denna grupp. Kompetensinsatserna bör syfta till att stärka löntagarna i sin befintliga yrkesroll.

5. Ekonomisk politik

Krispolitikens omfattning

Det svenska krispaketet motsvarar enligt våra beräkningar i skrivande stund cirka 219 miljarder kronor – motsvarande 4,6 procent av BNP. Ett så omfattande BNP-tapp som i vår prognos – fem procent – ger dessutom en kostnad för automatisk stabilisering på i snitt 0,5 procent av varje procent i minskad BNP.⁶ Detta skulle innebära en total effekt för de offentliga finanserna på ytterligare 2,5 BNP-procent – 125 miljarder kronor. Hela den svenska statliga reaktionen kostar med detta antagande totalt 350 miljarder kronor.

Den ekonomiska kris som följer i smittspridningens spår måste hanteras med omfattande ekonomiska åtgärder. Staten har ansvar för människors försörjning och att hjälpa livskraftiga företag att överleva fram till smittspridningen och de sociala restriktionerna kan lyftas eller lindras. Sverige har inga statsfinansiella begränsningar när det gäller att bära kostnaderna för rättvisa och välräddade paket. I detta synsätt ställs de låga kostnaderna för en ökad statsskuld mot de stora kostnader som förlorade arbetstillfällena, företagskonkurser och resursbrister i vård och omsorg innebär.

Många länder i Europa har fört en liknande politik. De flesta länders politik består av en mix av olika finanspolitiska åtgärder (skatter och utgifter) och åtgärder för ökad likviditet, ofta dirigerade från centralbankerna. Då gränsdragningen mellan dessa åtgärder sällan redovisas tydligt är det svårt att jämföra storleken på olika länders åtgärds paket, särskilt sett i ljuset av att olika länder har olika omfattande automatiska stabilisatorer som verkar utan extraordinära beslut. Vårt övergripande intryck är dock att det svenska ekonomiska krispaketet inte skiljer sig nämnvärt när det gäller omfattningen på åtgärderna.

Vårt budskap är att åtgärder i den här omfattningen inte innebär något problem för den svenska ekonomins långsiktiga utveckling. Snarare bör det finnas en beredskap för att fatta ytterligare beslut ifall större resurser visar sig ha betydelse. Dessutom är det viktigt att regeringen redan nu börjar skicka tydliga signaler om att det finns en beredskap att satsa stora resurser även nästa år. Enligt den återkommande undersökning som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) uppdrar åt Sifo att genomföra är det nu en mycket stor andel svenskar som oroar sig för att arbetslösheten ska öka, för att företag ska få allvarliga problem och för att välfärdssystemen inte ska klara av effekterna av krisen.⁷ Andelen som oroar sig för de samhällsekonomiska effekterna är betydligt fler än de som oroar sig för exempelvis en börsnedgång. Detta visar på ett ökat medvetande om de gemensamma utmaningar vi står inför. Svaret på dessa utmaningar är inte bara starka statsfinanser, utan ett starkt samhälle. Om svenskarna under kommande år ska förvänta sig ett besparingsprogram likt det vi såg på 90-talet kommer det att verka dämpande på företagets och hushållens ekonomiska beslut redan idag.

Krispolitikens inriktning

Förenklat kan den ekonomiska krispolitikens utformning beskrivas som ett försök att få ekonomin att övervintra. Krispolitiken har tre huvudsakliga komponenter: 1) skydd av hushållens inkomster, främst genom förstärkta försäkringssystem, 2) stöd till företag, för att undvika att alltför många verksamheter slås ut och försvårar återhämtningen efter den akuta krisen, och 3) stöd till kommuner och regioner för att kompensera inkomstbortfall och ökade kostnader så att sjukvården klarar belastningen, den offentliga sysselsättningen upprätthålls och nödvändiga verksamheter kan drivas vidare. Successivt förväntas övervintringspolitikerna skifta

⁶Konjunkturinstitutet (2018), *Automatiska stabilisatorer i Sverige 1998–2018*, KI-nr: 2018:29 https://www.konj.se/download/18.74c5ba4d167c5746eb5617f7/1545395739569/Specialstudie_Automatiska_Stabilisatorer_21%20dec.pdf

⁷Kantar Sifo (2020), *Rapport om förtroende, oro och beteende under coronakrisen*, <https://www.msb.se/contentassets/24059cda2f26421e9f9d8ee0aca5d9a9/msb-resultat-coronaundersokning-20200517.pdf>

över i en återhämtningspolitik för att snabba på den ekonomiska återhämtningen som kan påbörjas i större skala först när den akuta hälsokrisen börjat ebba ut.

Fokus för den aktiva politiken i krisen har legat tungt på att rädda företag. Självklart är detta en naturlig del i en överbrygningspolitik – att bevara företagsspecifikt humankapital och annat institutionsbundet kapital som många företag representerar. Tillsammans med företag räddar man även de anställda från arbetslöshet. Vi vet att en lågkonjunktur drabbar hushållen med redan låga inkomster värst – en kraftfull krispolitik är alltså motiverad ur LO-medlemmarnas perspektiv.

Redan nu är det dock centralt att lyfta en diskussion om fördelningsaspekter på krisen och den förda krispolitiken. Före pandemin var Sverige inne i en period där jämlikhetsfrågorna diskuterades allt mer. Bakgrunden är att vi är ett av de länder där inkomstskillnaderna ökat mest i västvärlden. Mellan 1995 och 2017 ökade förvärvsinkomsterna för 90 procent av befolkningen med 56 procent. Under samma period ökade samma inkomster för den rikaste procenten med 277 procent.⁸ Vid kriser av denna magnitud har det historiskt skett en viss inkomstutjämning då kapitalinkomster har minskat kraftigt. Om vi ser samma fenomen under denna kris är ovisst och om det sker så är det från historiskt höga nivåer. Vanliga löntagare som förlorar jobbet riskerar däremot att gå från en lön som man kan leva på till allvarlig social utsatthet. Arbetslösheten riskerar att slå hårt mot breda grupper, med stora inkomstbortfall och försämrade levnadsstandard som resultat. Till inkomstbortfall läggs sociala problem och negativa hälsoeffekter.

Erfarenheterna av krisen och den extrema situation vi är i nu har för de flesta medborgare inneburit fördjupade insikter om styrkor och svagheter i vårt samhälle. Allt fler har insett behovet av ett starkt försäkringsskydd vid sjukdom och arbetslöshet. Betydelsen av rimliga arbetsvillkor i vård och omsorg har fått en mycket framträdande position i debatten. Betydelsen av skola och barnomsorg för att föräldrar ska kunna arbeta och delta i det ekonomiska livet har blivit synlig. Debatten om sjukvården har förskjutits från utökade marknadsinslag till behov att kunna organisera den vid en kris. Staten har inte bara tillskrivits en central roll i beredskapspolitiken utan i närmast samtliga delar av samhällslivet. Samtidigt har krisen inneburit en ökad medvetenhet om bristerna i den svenska välfärden. Frånvaron av beredskapslager riskerar att minska tilltron till det offentliga.

Snart nog är diskussionen om ”återhämtningspolitiken” här. Vilken politik, efter den akuta krishanteringen, leder oss tillbaka till ett högproduktivt, sysselsättnings- och välfärdsskapande samhälle? Ska kostnaderna för krisen finansieras och i så fall hur? Efter 90-talskrisen var minskade reella resurser till viktiga delar av välfärden en central del av efterkrispolitiken. Detta visade sig vara ett misstag som Sverige har fått leva med i decennier.

Skola, sjukvård, äldreomsorg och socialförsäkringar är centrala komponenter i den traditionella svenska arbetslinjen, där alla system pekar mot en möjlighet och vilja att arbeta. De tillhör också de viktigaste jämlikhetskapande delarna av vårt samhälle. Om inkomstskillnaderna ska minska krävs självklart en förbättrad ekonomisk standard för personer med längre inkomster, tillsammans med en offentligt finansierad välfärd som fördelas efter behov. Om detta finansieras med höjda skatter för de som har de högsta inkomsterna förstärks den utjämnande fördelningsprofilen ytterligare.

Efter krisen och de samhälleliga brister den har påvisat finns en möjlighet att slå in på en väg för att återskapa den starka staten och ett mer jämlikt samhälle. För att lyckas med det krävs dock en ambitiös reformpolitik efter krisen, kombinerad med en skattereform som har fokus på ökad jämlikhet och en hållbar finansiering av välfärden.

Skydd av hushållens inkomster

För att minimera de ekonomiska skadorna av pandemin har en rad åtgärder vidtagits för att skydda hushållens inkomster. Framför allt har detta gjorts genom tillfälliga förstärkningar av det ekonomiska skyddet för sjuka och arbetslösa, men även de subventionerade korttidspermitteringarna som formellt sett är ett stöd till företag kan betraktas som en åtgärd för

⁸ LO (2019), *Slutrapport till LOs jämlikhetsutredning*.

att skydda hushållens inkomster. Förbättringarna i sjukförsäkringen har motiverats av behovet av att undvika sjuknärvaro och minska smittspridningen.

Arbetslöshetsförsäkringen

Ett flertal tillfälliga ändringar har gjorts i arbetslöshetsförsäkringen för att den ska omfatta fler och ge högre ersättning.^{9 10} Alla förbättringar ska upphöra i början på nästa år.

Arbetslöshetsförsäkringen har två nivåer: en grundnivå, som du har rätt till om du har arbetat tillräckligt mycket, och en inkomstrelaterad nivå, om du därtill har varit medlem i en a-kassa tillräckligt länge.

De viktigaste förändringarna är i korthet:

Medlemsvillkor: en medlemsmånad räknas som fyra, gör det lättare att få del av den för många mycket bättre inkomstrelaterade ersättningen.

- Arbetsvillkor: tidigare behövde man ha jobbat 80 timmar i månaden i sex månader - nu räcker det med 60 timmar i månaden.
- Grundförsäkringen: grundbeloppet höjs till 510 kronor per dag, jämfört med 365 kronor tidigare. Den lägsta nivån (berör dem som har arbetat få timmar/deltid) är 255 kronor.
- Takbeloppet: de första 100 dagarna i arbetslöshet är det maximala beloppet höjt från 910 till 1200 kr per dag.
- Karensvillkoret – att du inte får någon ersättning de första sex dagarna i arbetslöshet – har tagit bort.
- Från halvårsskiftet höjs taket i den inkomstrelaterade ersättningen för ersättningsdag 101 och framåt från 760 kronor till 1 000 kronor per dag.

Kostnaderna för förändringarna bedöms uppgå till 6,4 miljarder för 2020 (se tabell 4.5).

Dessa förändringar är angelägna och bra på kort sikt och de flesta av dem borde förstärkas och permanentas. De skulle – om de permanentas – innebära att Sverige har ett hyggligt fungerande offentligt försäkringsskydd vid arbetslöshet. Även efter att taken höjts är det dock så att stora grupper på arbetsmarknaden – alla de som har lön över 33 000 kronor i månaden – inte har 80 procent av sin inkomst försäkrad. Sedan regelförändringarna har cirka 200 000 personer anslutit sig till en a-kassa vilket är ett tydligt tecken på att det råder stor efterfrågan på ett gott försäkringsskydd mot arbetslöshet. Att allt fler partier nu insett att försäkringsskyddet vid arbetslöshet har varit för svagt är bra. För den enskilde spelar det ingen roll om man förlorar jobbet till följd av coronapandemin eller vanlig strukturomvandling i mer normala tider. Behovet av ett gott skydd är lika stort. I den allmänna debatten om ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen har fokus tidigare legat på dess eventuella effekter på arbetslöshet och sysselsättning. Den nuvarande krisen har flyttat fokus till försäkringens primära funktion, att försäkra den enskildes inkomst så att den arbetslöse inte tvingas ut i fattigdom eller arbete med dåliga villkor och låg lön. Att försäkringen därtill minskar trycket på försörjningsstöden hos redan pressade kommuner har också ett stort värde.

⁹ Prop. 2019/20:146, *Extra ändringsbudget för 2020 – Ytterligare åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 18–28.

¹⁰ Arbetsmarknadsdepartementet, A-kassan förändras tillfälligt, 2020, <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/04/a-kassan-forandras-tillfalligt/#frandag101anchor>.

Arbetslöshetsförsäkringar i Norden

Det finns stora likheter i hur de nordiska arbetslöshetsförsäkringarna fungerar. Men det finns också stora skillnader. Några slutsatser är dock mycket tydliga. Jämförelsen bygger på den svenska a-kassans ordinarie regelverk som åter träder i kraft i januari 2021 enligt nuvarande budgetbeslut.

1. Sverige skiljer ut sig genom att ersättningen sänks snabbt under arbetslöshetsperioden.

Det svenska systemet har kraftiga avtrappningar i ersättningen både vad gäller ersättningsnivå och tak. De andra nordiska länderna saknar avtrappningar och har därtill i samtliga fall längre maximala ersättningsperioder än Sverige. Under de första hundra dagarna är ersättningen i Sverige sämre än i Norge, jämförbar med Danmarks men bättre än i Finland. Efter hundra dagar är dock ersättningen i den svenska inkomstrelaterade arbetslöshetsförsäkringen för stora LO-grupper lägst i Norden.

2. Arbetsvillkoren och medlemsvillkoren i de nordiska länderna är jämförbara.

Det svenska arbetsvillkoret är något hårdare än det finska och norska men lite generösare än det danska. I Norge saknas medlemsvillkor då försäkringen är allmän.

3. Det svenska försäkringsskyddet för dem som inte uppfyllt medlemsvillkoret i a-kassan sticker inte ut.

Sveriges och Finlands grundförsäkringar är jämförbara för heltidsarbetande som uppfyllt arbetsvillkoret, i Danmark saknas en allmän grundförsäkring och i Norge är försäkringsskyddet lika starkt för alla då försäkringen i sig är en grundförsäkring.

4. Det svenska skattesystemet med omfattande jobbskatteavdrag gör att försäkringen är svagare än vad beloppen före skatt ger intryck av.

För många i LO-yrken gör det att ersättningsgraden sett efter skatt är 5-8 procentenheter lägre än vad den är före skatt. Då andra nordiska länder saknar jobbskatteavdrag i den svenska omfattningen påverkas den svenska ersättningen förmodligen mest av detta men en aktuell granskning av skatteeffekterna i de andra nordiska länderna har inte kunnat göras så slutsatsen är osäker.

Sjukförsäkringen

För att minska risken att sjuka går till jobbet har riksdagen beslutat att mildra karens-effekten i sjukförsäkringen genom att den sjukskrivne kan söka ett schabloniserat karensbidrag på 700 kronor, som höjs till 804 kr från 1 juni.¹¹ Det har även blivit möjligt att vara sjuk i upp till 14 dagar utan läkarintyg och smittbärandepeningen har gjorts mer generös.¹² Förbättringarna i sjukförsäkringen har motiverats utifrån behovet av att undvika sjuknärvaro och minska smittspridningen. Sammantaget uppskattas förändringarna kosta 6,9 miljarder för 2020.

Vi anser att hela karens-effekten ska tas bort. Det kan ske genom att arbetsgivaren betalar full sjuklön från och med första sjukdagen. Arbetsgivarna kan sedan kompenseras för att de inte får göra karensavdrag i samband med att övriga sjuklönekostnader krediteras via skattekonto. Det hade inneburit högre träffsäkerhet när det gäller att motverka den skadliga sjuknärvaro som riskerar att sprida smitta vidare.

Problemet med sjuknärvaro särskilt i äldreomsorgen, är inget som är unikt för coronaviruset. Hundratals äldre dör årligen till följd av säsongsinfluensan. Förhoppningsvis kan en ökad förståelse för problemen med sjuknärvaro leda till mer långsiktiga förändringar av karensavdraget på arbetsmarknaden i allmänhet och för anställda i vård- och omsorg i synnerhet.

¹¹ Prop. 2019/20:167, *Extra ändringsbudget för 2020 – Stöd till hälso- och sjukvården, utbildningsinsatser och andra åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 48.

¹² Prop. 2019/20:132, *Extra ändringsbudget för 2020 - Åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 96.

Bostadsbidraget

För att underlätta för hushåll med svag ekonomi föreslås ett "tilläggsbidrag" till barnfamiljer som redan idag uppbär bostadsbidrag.¹³ Åtgärden ska gälla under andra halvåret 2020. Bidraget ska betalas ut med ett belopp som motsvarar 25 procent av storleken på det preliminära bostadsbidraget. Det innebär att en barnfamilj med bostadsbidrag i snitt förväntas få 720 kr extra per månad i tilläggsbidrag. Åtgärden förväntas kosta 560 miljoner kronor 2020.

Stöd till företag

Lejonparten av de offentliga ekonomiska åtgärderna i coronakrisen har inriktats på att rädda företagen.

Åtgärderna syftar till att hjälpa företagen att överbrygga krisen och hålla nere antalet företag som sätts i konkurs. Att undvika omfattande konkurser fyller en viktig funktion för att säkerställa att verksamheter inte slås ut permanent. Stora konkurser riskerar därtill att göra återhämtningen långsammare då tröskeln för att starta ett nytt företag eller en ny verksamhet eller rekonstruera företaget är högre än att växla upp takten i en existerande verksamhet. Företag innehåller också mycket institutionellt kapital.

Men detta betyder inte att LO-ekonomerna anser det vara en lämplig politik att se till att alla företag ska undvika konkurs eller gå skadelösa ur krisen. Företag som inte är långsiktigt bärkraftiga kan förväntas slås ut. Offentliga överföringar till en verksamhet som ändå inte är bärkraftig på andra sidan krisen riskerar bara att försena nödvändig strukturomvandling till en stor offentlig kostnad. Då framstår det som mer effektivt att skydda personalens inkomster samtidigt som den ges möjlighet att ställa om till nytt arbete som har större potential för framtiden.

Vissa verksamheter kan förväntas vara relativt opåverkade av en konkurs. Exempelvis kan man tänka sig ett fastighetsbolag som tvingas till rekonstruktion. Fastigheten kommer att stå kvar och verksamheten fortgå men de som satsat kapital eller lånat ut kapital till verksamheten kommer att behöva skriva ner sina fordringar på företaget. Detta är en förändring i den finansiella ekonomin som inte nödvändigtvis behöver ha några betydande effekter i den reala. Eventuella systemhotande svallvågor i det finansiella systemet bör i normalfallet hanteras genom de olika stabiliserande mekanismer som finns där.

Ett företag är ett instrument för att organisera en verksamhet och generera vinst. Motiven bakom att skydda hushållen handlar till stor del om att värna medborgaren som människa. Detta har ett annat egenvärde än att värna en viss organisation. Bedömningen av stödet till företagen ska därför göras utifrån en bedömning av vilka effekter åtgärden förväntas ha på den samhällsekonomiska utvecklingen snarare än utifrån de sentimentala skäl som alltför ofta framförs.

I nuläget ser vi inget behov av ytterligare företagsräddande insatser utöver de åtgärder som redan är på plats. Men denna bedömning kan behöva omprövas beroende på den ekonomiska utvecklingen.

Fördelningseffekter av företagsstöd

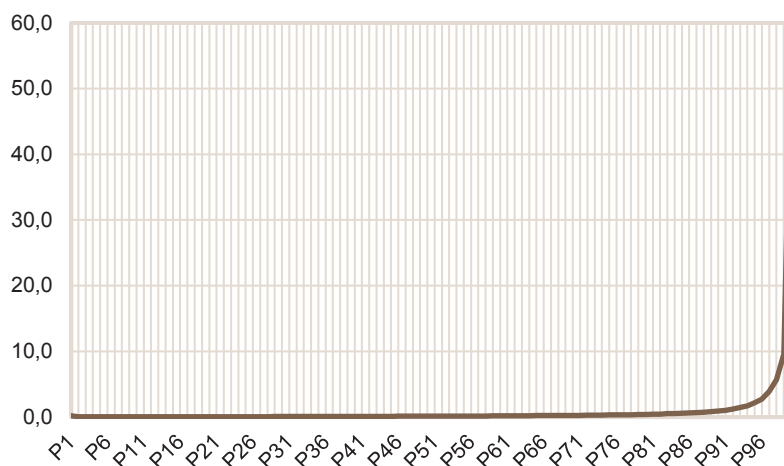
I regeringens analyser av fördelningseffekterna av den förda krispolitiken tar man i normal ordning endast hänsyn till de förändringar av skatter och transfereringar som har en direkt effekt på hushållens inkomster. Stöd till företag är därför inte inkluderade i detta. Stöden till företagen syftar ju i huvudsak till att minska antalet konkurser eller minska antalet uppsägningar och på så sätt förväntas de bidra till att gynna en bredare krets av individer. Men i de fall ett stöd från det offentliga går till ett företag som inte är drabbat och inte möter skarpa kapitalrestriktioner bör detta betraktas som en ren överföring från det offentliga till företagets ägare. När regeringen exempelvis tillfälligt sänkte arbetsgivaravgiften för alla företag innebar detta en överföring till en mängd företag som varit opåverkade eller till och med gynnade av krisen (exempelvis en Ica-handlare som sett sina försäljningssiffror gå upp under krisen, eller ett försäkringsbolag som säljer lika mycket hemförsäkringar men ersätter få inbrott) eller som

¹³ Prop. 2019/20:167, *Extra ändringsbudget för 2020 – Stöd till hälso- och sjukvården, utbildningsinsatser och andra åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 18–35.

drabbats av produktionsbortfall men som inte hotas av konkurs eller har några svårigheter att få lån eller ägartillskott. En mycket grov, men ändå talande förenkling är att fördelningsprofilen på den här typen av breda företagsöverföringar kan approximeras med fördelningsprofilen på företagsägandet, i Diagram 5.1 representerat av fördelningsprofilen på utdelningar från bolag.

Diagram 5.1 Andel av utdelningar och utdelningar från fåmansbolag per inkomstpercentil (ekonomisk standard), 2018

Procent

NOT: Denna approximation är bristfällig då åtgärder som den sänkta arbetsgivaravgiften har tonvikt mot mindre företag och hur deras ägare placeras i inkomstfördelningen är okänt. Inte heller ger utdelningarna hela bilden av hur företagsägandet är fördelat. Den huvudsakliga bilden av att ineffektiva åtgärder har en dramatiskt regressiv fördelningsprofil skulle dock kvarstå också om mer exakt data hade varit tillgänglig.

Källa: SCB, FASIT

Träffsäkerhet och självrisk centralt

De mycket problematiska fördelningseffekterna av ineffektiva åtgärder gör det än mer angeläget för löntagarna att kräva högsta möjliga träffsäkerhet i de företagsräddande åtgärder som vidtas. Långsiktigt är det ju framför allt löntagarna som ska bära finansieringen av dessa åtgärder då det svenska skattesystemet vilar tungt på beskattning av arbetsinkomster.

Träffsäkerheten kan garanteras genom olika typer av självriskinslag. På samma sätt som arbetslöshetsförsäkringen ska vara förenad med tydliga aktivitetskrav finns det ett självändamål i att företagets medicin är besk för att avskräcka onödigt utnyttjande. Detta finns i flera av de stöd som nu antagits av riksdagen. Kreditgarantierna kommer med garantiavgifter, subventioner för korttidspermitteringar kommer med krav om medfinansiering och arbetstidsreducering och hyresstöden kräver att hyresvärden bär en viss hyressänkning. Detta är en rimlig princip för att minska förekomsten av stöd som betalas ut där behov saknas.

Även inom en relativt träffsäker åtgärd som korttidspermitteringar finns tydliga risker för felaktiga utbetalningar. Fack och myndigheter mottar dagligen tips från anställda i verksamheter där permitteringarna utnyttjas på ett felaktigt sätt, exempelvis genom att de anställda arbetar på sin permitterade tid. Facken har här en möjlighet att bidra med kontroll och uppföljning på ett sätt som myndigheterna saknar och krav om kollektivavtal för att få ta del av åtgärden borde vara en självklarhet för alla som vill stävja fusk och fiffel.

En annan metod för att säkerställa att stöd bara ges ut till verksamheter som verkligen behöver dem är att det offentliga säkrar ägarandelar i företagen på samma sätt som varit den svenska normen vid offentliga räddningsinsatser för banker och systemviktiga finansinstitut. Detta har ännu inte brukats i denna kris men bör övervägas vid eventuella framtida åtgärder.

Beslutet att förbjuda statliga stöd till företag som gör utdelningar är en annan kontrollfunktion för ökad träffsäkerhet som är bra. Men dess effekter ska inte överdrivas.¹⁴ I normalfallet bör en indragen utdelning innebära att mer kapital ackumuleras i företaget vilket bör speglas i ett högre aktievärde. Aktieägarna bör därför inte påverkas i någon större utsträckning av att utdelningar ställs in för en kort period. Men samtidigt har vi sett ett fåtal exempel på hur bolag avstått från att motta stöd som de uppenbarligen inte behövde för att behålla möjligheten att dela ut. Att företag i vissa fall avstår stöd som de bedömer har mindre betydelse för deras verksamhet är bra ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Därtill kan det vara bra att vissa bolag är bättre kapitaliserade i händelse av att företaget på ett eller annat sätt hamnar på obestånd. Sammantaget bedömer vi att utdelningsförbudet är positivt men att effekterna är begränsade.

Men alla åtgärder kommer inte kunna vara träffsäkra. Det kan i vissa lägen finnas en trade-off mellan träffsäkerhet å ena sidan och snabbhet och skala å andra sidan. Kanske måste medborgarna acceptera en viss grad av ineffektivitet för att undvika värre ekonomiska skador. En rimlig åtgärd för att balansera denna fördelningsmässiga problematik skulle i sådant fall vara att skärpa beskattningen på förmögenheter eller inkomster från kapital. Sverige har en av världens lägsta sammanlagda beskattningar av förmögenheter. När nu staten i praktiken går in och garanterar förmögenheterna på ett sätt som ingen tidigare hade förväntat sig bör det också återspeglas i att kapitalinkomster och förmögenheterna i framtiden i högre utsträckning bidrar till finansieringen av det gemensamma.

Korttidspermitteringar

Korttidspermitteringar är det företagsstöd som LO-ekonomerna betraktar som mest ändamålsenligt. Stödet fyller en tydlig funktion i både att hjälpa företaget att sänka sina fasta kostnader, skydda hushållens inkomster, och värna relationen mellan löntagare och arbetsgivare så att produktionen lättare ska kunna växla upp när efterfrågan kommer tillbaka. Regeringens bedömning av åtgärdens offentligfinansiella kostnad på 95 miljarder¹⁵ framstår som orimligt hög, både givet nuvarande makroprognoser och takten i inkommande ansökningar om stödet. Istället bedömer vi att kostnaderna för åtgärden kommer uppgå till cirka 57 miljarder för 2020.

När stödet först lanserades kunde permittering ske på 20, 40 eller 60 procent för att i ett senare skede utökas till maximalt 80 procent (permittering på 80% tillåts endast för månaderna maj-juli).

LO har förespråkat en möjlighet att permittera på 100 procent. Motargumentet har framför allt baserats på att detta skulle leda till överkompensation tillsammans med de sänkta arbetsgivaravgifterna. Detta framstår dock som ett fullt hanterligt problem.

Vi anser att grunden för permitteringar ska vara ett tydligt avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagarna då arbetstagarna bär en del av kostnaden för permitteringarna i form av sänkt lön. Facket har även större möjligheter än myndigheterna att kontrollera och följa upp regelefterlevnaden. Förekomsten av kollektivavtal på arbetsplatsen borde därför vara ett krav för att en arbetsplats ska få omfattas åtgärden.

Risken för att den ekonomiska krisen till följd av pandemin blir längre än vad som först förutsågs. Det är därför angeläget att regeringen har beredskap för att i någon mån förlänga den nu mer generösa lagstiftningen kring korttidspermittering in i 2021.

Omställningsstöd

Omställningsstödet ersätter företag som mött ett tydligt omsättningstapp för en andel av företagets fasta kostnader.¹⁶ Då stödet är retroaktivt och baserat på data som redan

¹⁴ Tillväxtverket, Korttidsarbete: Förtydligande om utdelningar, 2020, <https://tillvaxtverket.se/om-tillvaxtverket/nyhetsrummet.html#/pressreleases/korttidsarbete-foertydligande-om-utdelningar-3000297>.

¹⁵ Prop. 2019/20:166, Extra ändringsbudget för 2020 – Fler kraftfulla åtgärder med anledning av coronaviruset, s. 62-64.

¹⁶ Finansdepartementet, Företag får stöd baserat på omsättningstapp, 2020, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/04/foretag-far-stod-baserat-pa-omsattningstapp/>

inrapporterats bedöms risken för felaktigt utnyttjande vara låg. Regeringens kostnadsbedömning på 39 miljarder förväntas också vara korrekt. Samtidigt som stödet är träffsäkert i det att det endast utgår till företag med tydliga omsättningstapp gör det ingen skillnad på företag med eller utan goda reserver, god tillgång till krediter eller ägartillskott. I vilken utsträckning stödet är effektivt i termer av dess förmåga att bevara arbetstillfällena och underlätta för snabbare återhämtning är därmed osäkert. Fokus framåt behöver vara mer samhällsekonomiskt effektiva åtgärder.

Sänkt arbetsgivaravgift

Regeringen har sänkt arbetsgivaravgiften mellan första mars och sista juli så att endast pensionsavgift ska betalas för upp till 30 anställda per företag.¹⁷ Åtgärden bedöms kosta 33 miljarder. Åtgärden saknar helt träffsäkerhet och bedöms vara direkt fördelningspolitiskt skadlig. Därtill har den bidragit till att göra det svårare att få till korttidspermittering på heltid. Åtgärden kunde dock snabbt komma på plats. LO-ekonomerna bedömer detta vara den enskilt sämsta åtgärden som vidtagits för att minimera de ekonomiska skadeverkningarna av pandemin. De flesta ekonomer och partier har avfärdat klumpsommeutbetalningar till samtliga hushåll med att träffsäkerheten är låg och att de flesta hushåll inte är i behov av stödet. Med samma logik är den sänkta arbetsgivaravgiften lika olämplig. Även IMF avråder uttryckligen från den här typen av åtgärder.¹⁸

Slopat sjuklöneansvar

Regeringen har slopat företagets sjuklöneansvar. Kostnaden för åtgärderna har skrivits upp till följd av högre sjukskrivningstal än först väntat och bedöms nu uppgå till ca 16 miljarder kronor för 2020.¹⁹ Samtidigt som denna åtgärd i allt väsentligt är en klumpsommeöverföring till företagen finns också en tydlig rimlighet i det att staten vill ta bort en del av företagets tryck på arbetstagarna att arbeta vid sjukdom.

Hysesstöd

För att hjälpa företag med förlorad omsättning att övervintra kan staten överta en del av eventuella hyreskostnader under förutsättning att hyresvärden också medfinansierar en viss hyressänkning.²⁰ Regeringen bedömer att åtgärden kostar 5 miljarder för perioden 1 april till sista juni.

Kravet om hyressänkningar från hyresvärden är högst rimligt givet att man ska införa den här typen av stöd. Men det är samtidigt osäkert i vilken utsträckning stödet tjänar sitt underliggande syfte. I nuvarande krisläge bör hyresgästerna ha en bra förhandlingsposition gentemot hyresvärdarna. En risk med åtgärden är att den i vissa fall kan förväntas ersätta hyresvärdar för hyressänkningar som ändå hade ägt rum. Att skydda fastighetsägarnas från tillfälliga inkomsttapp bör ha låg prioritet i jämförelse med många andra möjliga åtgärder.

Likviditetsstöden

Vid sidan av de rent fiskala stöden som beskrivits ovan har regeringen och andra statliga institutioner vidtagit en rad åtgärder för att öka företagets tillgång till krediter och likviditet.²¹ Detta framstår som en naturlig väg för att hjälpa företagen att överbrygga krisen, särskilt då ordinarie finansieringsvägar kan försvagas under krisen. Företagen har gets möjlighet till anstånd med skattebetalningar på upp till 300 miljarder kronor, ALMI har tillförts medel för att öka sina investeringar i små och medelstora bolag samtidigt som kraven på privat finansiering

¹⁷ Prop. 2019/20:151, *Extra ändringsbudget för 2020 – Ytterligare åtgärder på skatteområdet med anledning av coronaviruset*, s. 14–25.

¹⁸ IMF, "Expenditure Policies in Support of Firms and Households", Special Note, April 20, 2020.

¹⁹ Prop. 2019/20:167, *Extra ändringsbudget för 2020 – Stöd till hälso- och sjukvården, utbildningsinsatser och andra åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 48.

²⁰ Prop. 2019/20:146, *Extra ändringsbudget för 2020 – Ytterligare åtgärder med anledning av coronaviruset*, s. 38.

²¹ Näringsdepartementet, Almi får 3 miljarder i kapitaltillskott för att öka utlåningen till små och medelstora företag, 2020, <https://www.regeringen.se/artiklar/2020/03/almi-far-3-miljarder-i-kapitaltillskott-for-att-oka-utlaningen-till-sma-och-medelstora-foretag/>.

minskat och Svensk Exportkredit har fått sin låneram hos Riksgälden utökad. Dessutom har Riksgälden fått i uppdrag att ge ut kreditgarantier till små och mellanstora bolag. Detta går under namnet Företagsakuten och har en garantiram som uppgår till lån på 100 miljarder kronor.²² Exportkreditnämnden har lanserat flera nya typer av kreditgarantier och hade vid årets inledning utställda garantier på ungefärligen 270 miljarder kronor. I och med att Regering höjt deras kreditgarantiram till 500 miljarder så finns det där möjlighet att garantera lån för över 200 miljarder kronor. Likviditetsprogrammets ramar är mycket omfattande men till skillnad för de direkta stöden råder här stor osäkerhet om i vilken utsträckning de kommer att nyttjas. I mitten av maj uppgick de beviljade anstånden med skattebetalning till 32 miljarder kronor, det vill säga drygt 10 procent av ramen.²³ I slutet av maj hade Riksgäldens utställda garantier möjliggjort lån för ungefär 650 miljoner kronor.²⁴ När denna rapport författas är vi fortfarande bara i början av krisen och vilket prognosvärde nuvarande utfall kan tillskrivas är oklart. Ledtiderna för lån via banksystemet kan vara långa och företag kan tänkas vänta med att skuldsätta sig tills det är nödvändigt.

Alla likviditetsstöden utom anstånden med skattebetalning grundar sig i att bankerna står för kreditbedömning och kreditgivning. Riksbanken och Finansinspektionen har båda tagit till åtgärder som utökat bankernas möjligheter till utlåning. Men det finns en risk att bankerna ser utlåning till i synnerhet små och medelstora bolag som för riskabla och att nytulåningen därför inte tar fart, även med kreditgarantierna. Exportkreditnämnden är vana vid att ge ut kreditgarantier till företag och har ett etablerat nätverk med både banker och företag. I slutet av maj hade Exportkreditnämnden fått in ansökningar för garantier på drygt 150 miljarder kronor.²⁵ Det är således sannolikt att det är Exportkreditnämndens kreditgarantier snarare än Riksgäldens eller anstånden av skattebetalning som kommer få störst effekt på företagens likviditet.

Bedömningen av hur omfattande kreditförluster som kommer byggas upp i dessa system baserar regeringen i hög grad på erfarenheter från finanskrisen. Givet att denna kris i nuläget framstår som mer omfattande och har en annan profil i vilka verksamheter som drabbas finns en betydande risk att kreditförlusterna underskattas.

Stöd till kommuner och regioner

Krisen har inneburit en enorm press på de svenska välfärdssystemen. Behovet av ett rimligt försäkringsskydd vid sjukdom och arbetslöshet har blivit om möjligt ännu tydligare än före krisen. Resurser till sjukvården och organiseringen av äldreomsorgen i landet har på samma sätt hamnat i fokus. LO-ekonomerna har tidigare vid flera tillfällen lyft bristerna och de otillräckliga resurserna i såväl vården och omsorgen, som skolan och påtalat att det i sin helhet råder ett välfärdsunderskott i Sverige.²⁶

Detta visar sig inom flera områden. Offentlig sektor rapporterade innan krisen om stora svårigheter att rekrytera personal med rätt kompetens till sina verksamheter. Arbetsförmedlingens undersökningar har visat att personalbristen legat på rekordnivåer och att det tar längre tid än normalt att hitta personal. Skolresultaten har, med undantag för de senaste årens uppgång, sjunkit de senaste decennierna. Familjebakgrundens betydelse för barnens skolresultat har ökat. Vuxenutbildningen har varit underdimensionerad och inte tillräckligt flexibel för att vuxna ska ha reella möjligheter att skola om sig eller vidareutbilda sig. Kommunalarbetareförbundet har gjort bedömningen att underbemanningen inom vård, skola och omsorg nu motsvarar 50 000 anställda.²⁷

²² Prop. 2019/20:142, *Extra ändringsbudget för 2020 – Kreditgarantier för lån till företag.*

²³ Skatteverket, (2020), *Indikatorer för att följa de ekonomiska konsekvenserna av covid-19.*

²⁴ Uppgift från direktkontakt med riksgälden.

²⁵ Uppgifter från direktkontakt med Exportkreditnämnden.

²⁶ LO-ekonomerna (2018), DN Debatt. "Trots starkt svensk ekonomi ökar välfärdsunderskottet", *Dagens Nyheter*, 2018-05-21. <https://www.dn.se/debatt/trots-starkt-svensk-ekonomi-okar-valfardsunderskottet/> och LO (2018), *Ekonomiska utsikter*, våren 2018

²⁷ Kommunal (2019), *Skatteväxling för välfärden – ett idéprogram.*

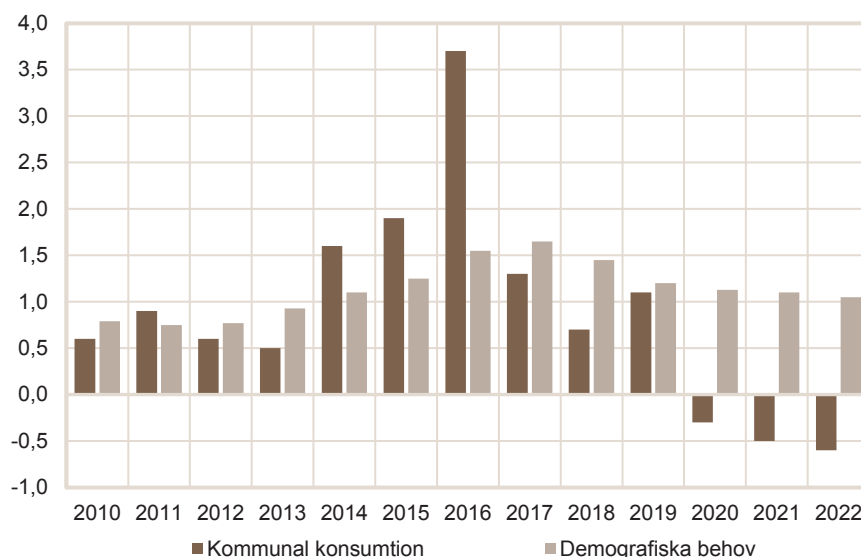
De ökningarna av de generella statsbidragen som beslutats för 2019, 2020 och 2021 är en början till att sluta detta gap av underfinansiering i välfärden, men de är långt ifrån tillräckliga. Att riksdagen både i januari och februari i år beslutade om ytterligare medel var en konsekvens av detta. Sedan kom krisen.

En del av vårens krishantering har bestått av att lappa ihop några av de brister som påtalas ovan. Ett exempel är det äldreomsorgslyft som presenterades den 12 maj till en beräknad kostnad av 2,2 miljarder kronor.²⁸ Större delen av de medel som nu tillskjutits kommuner och regioner är dock till för att täcka upp för extraordinära kostnader, skattebortfall och intäktsbortfall med anledning av krisen. Detta innebär att, trots stora resurstillskott, står vi fortfarande inför en omfattande välfärdsutmaning.

LO-ekonomerna har tidigare bedömt att det behövs minst 30 miljarder kronor i extra statsbidrag till kommuner och regioner *per år* de närmaste åren, för att verksamheterna ska ha en möjlighet att anpassa sig till de ökade kostnader som kommer med befolkningsökningen och att andelen yngre och äldre är ökande. Detta har vi nu sagt i ett antal år, vilket innebär att allt större resurser saknas ju längre tid som går. Vissa tillskott har skett, som sagt – men om vi räknar in de generella tillskott som gjorts kvarstår fortfarande stora kostnader som inte täckts.

Finansdepartementets egen beräkning av den kommunala konsumtionsutvecklingen i förhållande till hur behoven ser ut ger en tydlig bild av detta.²⁹ Bilden nedan illustrerar hur den kommunala konsumtionen ökar i förhållande till den ökning som egentligen behövs med anledning av den förändrade åldersstrukturen i befolkningen. År 2016 var den kommunala konsumtionsökningen exceptionell med anledning av flyktningmottagandet. Åren därefter är konsumtionsökningen naturligt nog något lägre. Det är framför allt de sista åren i diagrammet som avvikelserna mellan de demografiskt betingade behoven och konsumtionsökningen blir mycket tydliga.

Diagram 5.2 Faktiskt kommunal konsumtionsutveckling och utveckling av behov från förändringar i åldersstrukturen
procentuell förändring i volym från föregående år

Källa: Proposition 2019/20:100, 2020 års ekonomiska vårproposition, Regeringen 2020

I kronor skiljer det 14 miljarder kronor mellan kommunal konsumtion och behov år 2020, enligt regeringen. Då ligger alltså det mesta av de extra generella statsbidragen med i denna

²⁸Socialdepartementet (2020), *10 000 nya tillsvidareanställda inom äldreomsorgen*, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/05/10-000-nya-tillsvidareanstallda-inom-aldreomsorgen/>

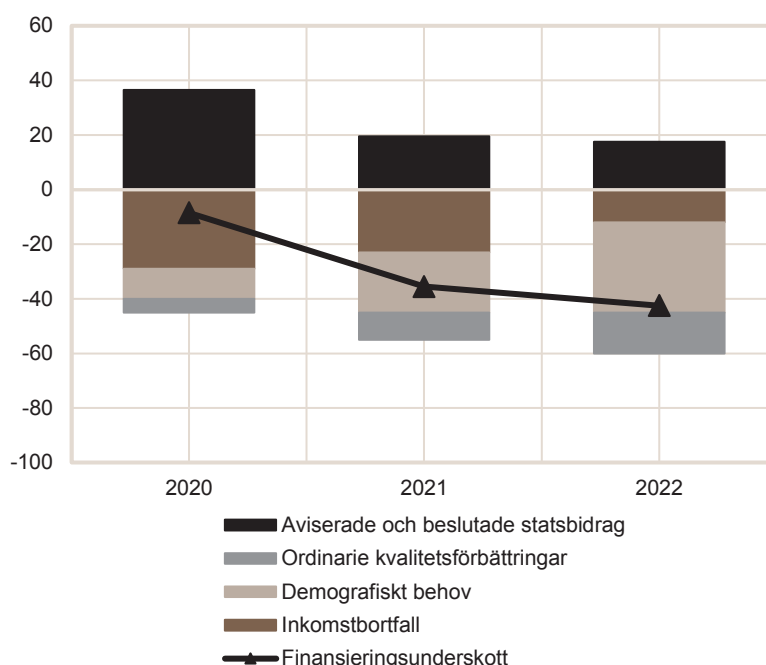
²⁹ Prop. 2019/20:100, 2020 års ekonomiska vårproposition, Regeringen 2020

prognos.³⁰ För 2021 är motsvarande skillnad 16 miljarder kronor. Inget av åren beräknas en kvalitetsförbättring äga rum.³¹

De verkliga finansieringsbehoven i välfärden framgår än tydligare av diagrammet nedan. Där har vi försökt ge en samlad bild av nettoeffekten av minskade kommunala skatteintäkter, det demografiska trycket, normala kvalitetsförbättringar och den statliga finansiering som beslutats och aviserats fram till idag. Bilden är dramatisk, och pekar på ett underskott som uppgår till cirka 50 miljarder kronor under 2022. Till detta bör läggas de kostnader som uppstår om vi långsiktigt vill förbättra arbetsvillkoren i den kommunala sektorn, dels för att komma till rätta med de brister som krisen gjort uppenbara men också för att stärka kommunernas möjlighet att klara sina stora rekryteringsbehov framåt.

Diagram 5.3 Underfinansiering av kommunsektorn 2020–2022 (i jämförelse med 2019 års nivå)

Miljarder kronor

NOT: Kommuner och regioner har därtill haft utökade kostnader till följd av krisen. Dessa kostnader har staten utlovat att stå för i sin helhet. Därför har extraordinära kostnader exkluderats ur vår beräkning. Om inte staten skulle fullgöra detta åtagande tillkommer detta utöver ovan beskrivna finansieringsunderskott.

Källa: Konjunkturinstitutet, regeringen, Egna beräkningar

Gapet mellan behov och resurser växer som mest 2021. Detta är särskilt problematiskt då innevarande år i viss mån kan ses som ”förlorat”. En stor andel av den planerade verksamheten för 2020, särskilt inom vården, har skjutits upp. En indikator på storleksordningen av detta problem är att antalet planerade operationer halverades mellan vecka 11 och vecka 14.³² Staten har åtagit sig att stå för alla extraordinära kostnader för regionerna relaterat till krisen men det troliga är att de indirekta kostnaderna av störningar i verksamheten utgör den stora belastningen för kommunsektorn och i vilken utsträckning dessa går att direkt tillskriva krisen (och därmed täckas av staten) är okänt.

³⁰ De 6 miljarderna som aviserades 19 maj är inte inkluderade här.

³¹ En kvalitetshöjning på 0,5 procent per år skulle kosta motsvarande cirka 5 miljarder kronor per år.

³² SKR (2020), *Ekonomirapporten*, maj 2020, Om kommunernas och regionernas ekonomi

Efter övervintring – återhämtning

I det rådande krisläget har fokus vid sidan av att hantera hälsokrisen varit att skydda arbetstillfällena och hushållens inkomster. Generella efterfrågestimulanser är verkningslösa eller rent kontraproduktiva i förhållande till de restriktioner som är framtvungade av hälsoskäl. Stödets syfte är därför inte att stimulera produktion utan att minimera de socio-ekonomiska skadorna av krisen samt minska antalet konkurser och upprätthålla relationerna mellan löntagare och arbetsgivare så att ekonomin lättare kan starta igen.

I vissa branscher, exempelvis besöksnäringen, kan det vara lättare att snabbt komma igång när efterfrågan ökar, i andra, som kan vara beroende av exempelvis vissa insatsvaror, svårare. I de branscher där nyskapandet av arbetstillfällena går trögare kommer arbetslöshetsrisken vara större än normalt även efter restriktionsperioden. Högre arbetslöshetsrisk innebär att hushållen förväntas minska sitt risktagande och öka sitt sparande samt dra ner på sin konsumtion. Den tillfälliga chocken kan på så sätt få mer långvarig effekt. Ett ojämnt smittspridningsförlopp runt om i världen kan också förväntas leda till att utvecklingen i olika delar av världen begränsas genom olika grad av restriktioner under en längre period framöver. Att förvänta sig en tydlig övergång från en period av restriktioner till ett normalläge i världsekonomin är därför också en förenkling som riskerar att leda tanken fel.

Efter den akuta fasen, och i takt med att hälsoriskerna avtar, måste den ekonomiska politiken riktas om. Från att hjälpa företag och hushåll att övervintra, till att stimulera ekonomin. Samtidigt bör perioden med lägre resursutnyttjande användas till att investera i humankapitalet och hjälpa löntagarna att ställa om för att bättre svara mot arbetsmarknadens behov.

Syftet med en återhämtningspolitik är att förkorta tiden med ett lågt resursutnyttjande och minimera de negativa konsekvenserna av långvarig arbetslöshet. Men det handlar också om att styra svensk ekonomisk utveckling i rätt riktning, med fokus på högproduktiva, välbetalda jobb och ett jämnt fördelat välstånd. Detta innefattar att skapa utrymme för en större offentlig sektor, med högre kvalitet i grundläggande välfärdsfunktioner som vård och äldreomsorg.

Vår bedömning är att krisen skyndar på strukturomvandlingen.³³ I ett första skede innebar krisen ett dramatiskt efterfrågebortfall i besöks- och transportnäringarna. Men även handel och tillverkningsindustri har påverkats kraftigt.

En del av dessa effekter är övergående, även om det kan ta tid. Dagens produktionsnivåer är antagligen ingen god indikator på hur efterfrågan på fordon eller restaurangbesök ser ut om ett år. Andra effekter kan vara mer av mer strukturell karaktär.

Strukturomvandling drivs av ny teknik, förändrade konsumtionsmönster, nya affärsmodeller och nya sätt att organisera arbetet. Vi kan förvänta oss att krisen påskyndar sådan strukturomvandling. Många som nu prövar näthandel, hemleveranser och digitala tjänster kan väntas fortsätta göra det när krisen är över. Många av de fysiska butiker som nu slår igen kommer aldrig öppnas igen. Flygbranschen genomgår ett stålbad. Möjligen kommer fler företag att försöka hitta leverantörer i Sverige med närområde, snarare än på andra sidan jorden. En strukturomvandling som annars skulle tagit flera år kan nu ta några månader.

Tidigare kriser har lärt oss att de negativa effekterna på arbetsmarknaden riskerar att bli långvariga. Löntagare som förlorar jobbet i en kris riskerar att få svårt att komma tillbaka när ekonomin vänder uppåt. De jobb som skapades efter finanskrisen, i såväl Sverige som i andra OECD-länder, har i genomsnitt haft lägre produktivitet och lägre löner än de jobb som försvann under krisen. Det är ett politikmisslyckande vi bör göra allt för att undvika denna gång.

Utbildning och omställning

Arbetsmarknads- och utbildningspolitiken, men även parternas kollektivavtalade omställningsåtgärder, bör understödja en positiv strukturomvandling, genom att rusta arbetskraftens kompetens och anställningsbarhet. Många av framtidens jobb kommer att vara

³³ Stycket bygger på en artikel av Thomas Carlén och Torbjörn Hållö, <https://kvartal.se/artiklar/bygg-broar-till-de-nya-jobben/>

kvalificerade LO-yrken: undersköterskor, industriarbetare och hantverkare. Sverige behöver prioritera yrkesutbildningar och fokusera mindre på allmänna högskoleutbildningar.

Regeringens satsning på yrkesutbildningar som återfinns i krispaketet är bra. Men nu behövs också en bättre studiefinansiering så att arbetslösa kan utbilda sig till yrken där det kommer att råda brist. Den pågående reformeringen av Arbetsförmedlingen bör avbrytas. Arbetsmarknadspolitiken måste få mer resurser, inte minst för kompetenshöjande åtgärder. Vi vill att Arbetsförmedlingen ska få möjlighet att anvisa arbetslösa till reguljära utbildningar med bibehållen arbetsmarknadspolitisk ersättning. LAS-utredningen har föreslagit radikala försämringar av löntagarnas anställningsskydd. Genomförs förslagen skulle det skada relationerna på svensk arbetsmarknad och därmed undergräva många av styrkorna i kollektivavtalsmodellen.

Studier pekar på att det finns ett samband mellan goda grundläggande färdigheter i svenska, matematik och engelska och framgångsrik etablering på arbetsmarknaden.³⁴ Arbetslösa bör stärkas i dessa grundläggande färdigheter – både för de som blir öppet arbetslösa och de som permitteras helt eller delvis från sin arbetsplats.

Utökat offentligt åtagande

Pandemin har visat på stora brister i delar av den offentligt finansierade sektorn. Det är uppenbart att vården och äldreomsorgen inte svarar mot de krav de flesta medborgare ställer. På dessa områden krävs dock politiska beslut för ökad produktion. Detta kräver dock en stor mental och politisk omställning. Sveriges politiska utveckling under 2000-talet har kännetecknats av en vilja att öka den privata konsumtionen på bekostnad av den offentliga.

Statsbidragen måste öka och bli permanenta för att kommunerna ska klara både den demografiska utmaningen och lösa underbemanningen inom såväl vården som äldreomsorgen. Staten bör också ta initiativ till satsningar på utbildning i syfte att förstärka bemanningen inom framför allt vård och omsorg.

En av de mest effektiva konjunkturstödande åtgärderna är att upprätthålla den offentliga sysselsättningen. Det är angeläget att kommunerna och staten inte drar ner på sin personalstyrka eller ställer in planerade rekryteringar i ett läge där sysselsättningen i näringslivet redan faller.

Investeringar i infrastruktur, digitalisering, bostäder och klimat

Staten bör kraftigt öka statsbidragen till renovering och uppgradering av svensk infrastruktur, särskilt för elektricitet och datatrafik. Tillstånds- och planeringsprocesser behöver förenklas och snabbas upp för att korta startsträckan för infrastrukturprojekt. Redan planerat underhåll och byggnationer måste fortsätta och tidigareläggas i den mån det är möjligt. Ökade resurser bör också riktas mot järnväg och annan transportinfrastruktur samt mot energi- och klimatåtgärder.

Bostadsproduktionen var redan innan krisen lägre än bostadsförsörjningsbehovet i storstadsregionerna. En betydande statlig kreditgivning med gynnsamma och långsiktigt stabila villkor till byggandet av hyresrätter, lättade kreditrestriktioner för hushållen, förbättrad inhemsk arbetskraftsförsörjning och ett förtydligat kommunalt bostadsförsörjningsansvar kan öka bostadsproduktionen och stimulera ekonomin.

En skrotningpremies³⁵ för bilar kan skynda på uppgraderingen av bilparken mot bättre miljömålsuppfyllnad och ökad ekonomisk aktivitet med tydliga fördelningsmässiga fördelar.

Gynnsam fördelningspolitik

En politik med en tydlig fördelningsprofil riktad mot den nedre halvan av inkomstfördelningen, där konsumtionsbenägenheten är högre, har troligen en tydligt stimulerande effekt på ekonomin även om den finansieras av åtstramande insatser i sin helhet.

³⁴ För fördjupande resonemang se t.ex. LO-rapporterna ”Utbildningsjobb – för stärkt etablering” (2017) och ”Arbetsmarknadsutbildning för nya och bättre jobb – konkreta förbättringsförslag” (2019).

³⁵ Hällö T. (2020), ”Klimatväxling – Nya idéer för mer rättvis och effektiv klimatbeskattning”, Underlagsrapport 1 till Arbetarrörelsens skattepolitiska skuggutredning

Detta bör prägla hela återhämtningsdiskussionen men kan också motivera vissa höjningar av vissa transfereringar.

Stort utrymme att hantera kostnaderna för krisen

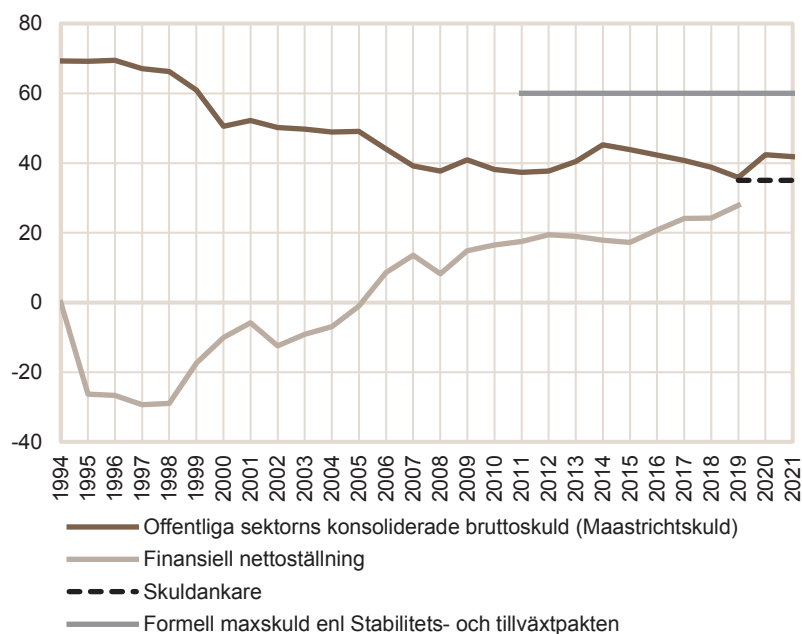
De stora kostnaderna för regeringens krispaket och de automatiska stabilisatorerna innebär att statskulden nu ökar snabbt. Den mycket låga statsskulden i Sverige beskrivs av bland andra finansministern³⁶ som en viktig förutsättning för vår möjlighet att hantera den stora ekonomiska kris som smittspridningen för med sig. LO-ekonomerna instämmer inte i denna bild. Självklart är en låg statsskuld att föredra, allt annat lika, men den svenska låga skuldnivån har också uppnåtts på bekostnad av en underfinansierad välfärd och otillräckliga investeringar i infrastruktur och humankapital. Som LO-ekonomerna har framfört vid flera tillfällen³⁷ är en låg offentlig skuld inte ett självändamål för ett land. En utplanande i stället för fallande skuldkvot tillsammans med en något högre skattekvot skulle ha gjort det möjligt med betydligt större välfärdsinvesteringar i Sverige. Tillräckliga resurser i välfärden för att hantera det ökade personalbehovet borde ha varit på plats långt före krisens utbrott, nedskärningar i beredskapslager hade kunnat undvikas och ett rimligt inkomstskydd i såväl sjuk- som arbetslöshetsförsäkringen hade gett oss bättre förutsättningar att hantera både smittspridning och inkomstbortfall i utbrottet av krisen.

Nu är vi där vi är. Regeringen har sjösat ett paket som enligt våra beräkningar motsvarar 219 miljarder kronor i år för att rädda jobben, inkomsterna och välfärden. Detta utgör cirka 4,6 procent av BNP. Tillsammans med skattebortfall och ökade kostnader i socialförsäkringarna innebär det att det finansiella sparandet blir minus 5,0 procent av BNP i år och minus 1,4 procent nästa år. Detta, tillsammans med BNP-fallet, innebär givetvis en tydlig uppgång i statsskulden och en nedgång i det offentliga sparandet. Enligt LO-ekonomernas prognos ökar skulden till 42,5 procent i år, sjunker tack vare växande BNP till 42,0 procent nästa år, men upplåning för att finansiera statens olika lån till företagssektorn kan komma att höja bruttoskulden väsentligt mer även om denna ökning inte förändrar nettoställningen och därtill förväntas balanseras inom en relativt kort tidshorisont.

³⁶ Se exempelvis P. Bolund, M. Andersson, E. Källström, M. Persson (2020), DN Debatt. "Kommuner och regioner får ytterligare sex miljarder", *Dagens Nyheter*, 2020-05-18. <https://www.dn.se/debatt/kommuner-och-regioner-far-ytterligare-sex-miljarder/> eller Finanspolitiska rådet (2020), *Svensk Finanspolitik*, <http://www.finanspolitiskaradet.se/download/18.5451cb96170bfa33bcb75f22/1589356689538/Svensk%20Finanspolitik%202020.pdf>

³⁷ Se exempelvis Å-P. Järliden Bergström (2019) *Vårpropositionen – Vem ska vara rik, staten eller medborgarna?*, <https://loblog.lo.se/2019/04/varpropositionen-vem-ska-vara-rik-staten-eller-medborgarna/>

Diagram 5.4 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld
Procent av BNP

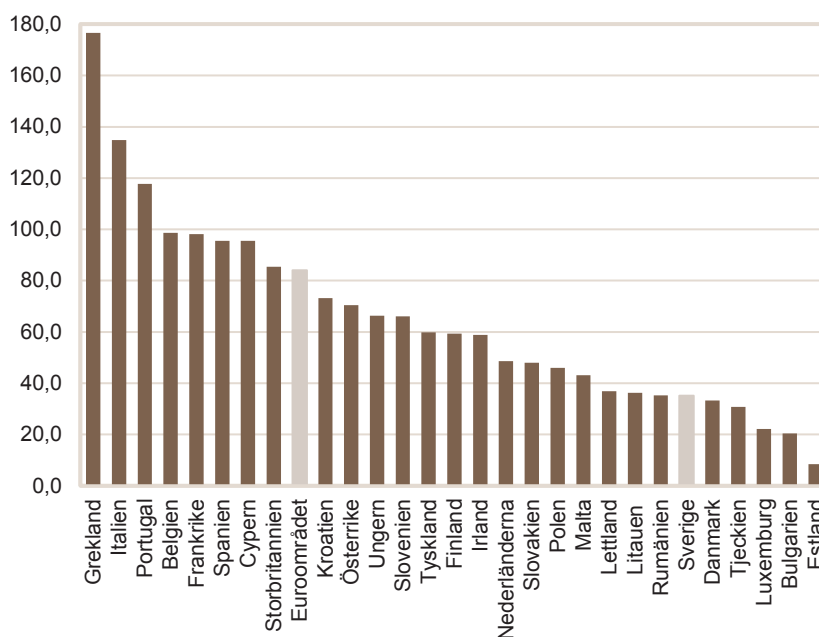

NOT: LO-ekonomerna har inte gjort någon prognos för nettoställningen. Långivning till företag (via skatteverket, riksgäldens företagsakut, EKN eller SEK) kan komma att belasta bruttoskulden men är här ej inkluderat.

Källa: SCB, egna beräkningar

I ett historiskt perspektiv är en skuld på 40-45 procent av BNP inget anmärkningsvärt. Sverige har gått från en skuldkvot på 70 procent i mitten av 1990-talet och skuldnivån före krisen var historiskt låg. Detta blir tydligt om vi beaktar att den svenska statsskulden 2019 var den lägsta sedan 1977. Det är också tydligt vid en internationell jämförelse, där Sverige förra året befann sig bland de länder inom EU med lägst offentlig skuld.

Diagram 5.5 Konsoliderad offentlig bruttoskuld 2019, EU-länder
Procent av BNP

Källa: Eurostat

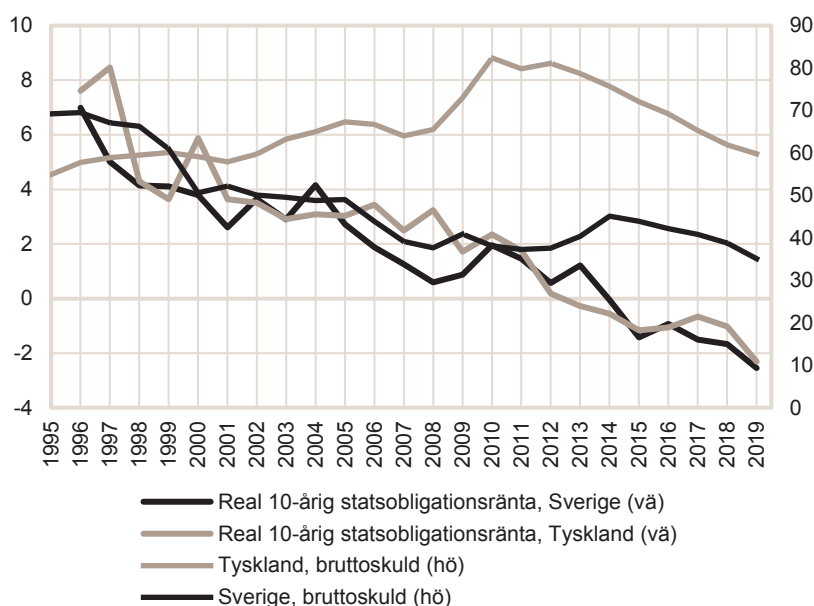
Att den svenska utvecklingen under de senaste 25 åren sticker ut blir särskilt tydligt om man jämför med Europas fem största ekonomier. Sverige har gått från en situation där samtliga stora ekonomier i EU, Italien undantaget, hade lägre offentlig bruttoskuld, till att vi idag har klart lägre skuld än dessa länder i förhållande till BNP.

Låt oss dock ändå beröra vad som anförs som risker med en ökande statsskuld. Det är viktigt att poängtera att vi därmed pratar om risken för en *accelererande* skuld – en situation där vi ekonomiskt har tappat kontrollen över kostnadsutvecklingen och den till och med kan ses som självförstärkande. En sådan situation skulle i så fall bero på utgifter den offentliga sektorn inte har kontroll över. Det man oftast lyfter som ett orosmoment är själva ränteutgifterna kopplande till skulden. I dagsläget är ränteläget mycket förmånligt – svenska staten lånar i dag på tio år till negativ ränta och på 30 år till nära nollränta. Att räntorna skulle komma att stiga snabbt inom kort är osannolikt.

Att som Sverige ha huvuddelen av sin statsskuld utgiven i den egna valutan är ytterligare en trygghet. I de flesta länder sker nu en kraftig skuldökning för att överbrygga krisen. Kan detta driva upp det internationella ränteläget? Vi tror inte det. De senaste decennierna har realräntorna sjunkit kraftigt i västvärlden. Det har skett samtidigt som skulderna i världen ökat snabbt – kopplingen mellan statsskulder och statsskuldräntor är långt ifrån säkerställd. Detta framkommer i en ny studie gjord av IMF:s före chefsekonom Olivier Blanchard.³⁸

³⁸ O. Blanchard, (2019), "Public Debt and Low Interest Rates", *American Economic Review*, 109(4): 1197–1229, <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdf/10.1257/aer.109.4.1197>

Diagram 5.6 Real ränta på statsobligationer och offentlig skuldkvot
Procent och procent av BNP, Sverige och Tyskland

NOT: Realränta beräknat med BNP-deflator

Källa: Konjunkturinstitutet, egna beräkningar

Men även om kopplingen mellan absolut skuldkvot och ränta verkar svag så för en del fram att den relativa skuldkvoten i jämförelse med andra länder kan ha påverkan på ränteutvecklingen. Exempelvis förs det fram att en avsevärt högre skuldkvot i Sverige än i Tyskland skulle kunna medföra en högre ränta på den svenska skulden. I dagsläget ser vi dock hur de nationella skuldkvoterna trycks upp i hela världen till följd av krisen. Inget indikerar att de svenska offentliga finanserna drabbas väsentligt hårdare än andra länder då BNP-fallen i Västeuropa är av likvärdig omfattning och de offentliga räddningsinsatserna också är jämförbara. Sveriges starka relativa position förefaller alltså att kvarstå även vid en betydande skuldökning i Sverige.

Nästa fråga är om denna skuldutveckling strider mot det finanspolitiska ramverket? Ramverket tillåter stora avvikelser i kraftiga lågkonjunkturer som denna. Regeringen har möjlighet att föreslå en höjning av utgiftstaket i exceptionella situationer, vilket man också gjort (med 350 miljarder kronor för 2020).³⁹ Utgifterna för 2020 har än så länge god marginal till det nya taket.

Underskott i det finansiella sparandet i lågkonjunktur är också förenligt med ramverket. Detta gäller även det strukturella eller konjunkturjusterade underskottet. I år beräknar finansdepartementet att det strukturella underskottet blir nästan 1 procent av BNP. I ramverket finns ett krav på att regeringen – om det föreligger en tydlig avvikelse från överskottsmålet⁴⁰ – ska redovisa en plan för återgång till ett överskottsmål på 1/3 procent av BNP. Finanspolitiska rådet lyfter dock i sin senaste rapport att det inte är rimligt att i detta skede kräva en återgång till ett sparande i enlighet med det långsiktiga överskottsmålet under prognosperioden.⁴¹

Krisen kommer med stor sannolikhet innebära att den offentliga skulden hamnar över intervallet för skuldankaret.⁴² Det åligger då regeringen att förklara varför avvikelsen har uppstått och hur situationen ska hanteras.

³⁹ Prop. 2019/20:100, 2020 års ekonomiska vårproposition, Regeringen 2020

⁴⁰ Finanspolitiska rådet bedömer att en tydlig avvikelse är minst 0,5 procent av BNP.

⁴¹ Svensk finanspolitik, Finanspolitiska rådets rapport 2020.

⁴² Skuldankaret är satt till 35 procent av BNP med et intervall på +/-5 procent.

Är det rimligt att vi ett senare skede försöker minska skulden till dagens nivåer? Vi menar att så inte är fallet. En situation där tillväxten är högre än räntan på skulden innebär att en nominell skuld minskar av sig själv i takt med att BNP växer. En översiktlig beräkning visar att en återgång till överskottsålet med början 2022 skulle innebära en snabb minskning av skuldkvoten. Vi menar dock att det vore en felaktig prioritering. Snarare finns anledning att sikta på en stabilisering av skuldnivån.

Penningpolitik

I det här skedet av krisen har penningpolitiken i Sverige svårt att bidra ytterligare till att understödja den ekonomiska utvecklingen på något kraftfullt sätt. Krisen har inneburit att inflationen har fallit från redan låga nivåer. Penningpolitikens huvuduppgift blir att, så gott det går, försöka hålla inflationsförväntningarna nära målet. Där är antagligen instrument vid sidan av styrräntan idag mer verkningsfulla. Vid det senaste penningpolitiska möten den 27 april valde direktionen att avstå från en räntesänkning. Skälet angavs vara att den låga ekonomiska aktiviteten berodde på en medveten ekonomisk nedstängning och människors oro för smittspridning och att en räntesänkning därför inte skulle vara meningsfull. Vi accepterar den argumentationen. Det är av stor vikt att Riksbanken, när mer konventionella ekonomiska stimulanser kan tänkas få större verkan, gör sitt yttersta för att stödja återhämtningen och upprätthålla den långsiktiga trovärdigheten för inflationsmålet. Om det finns behov bör direktionen ha beredskap för att än en gång införa negativa reporäntor.

Vid sidan om förändringar i styrräntan har Riksbanken dock fattat beslut om att bidra med likviditet, bland annat genom att köpa stats-, bostads- företags- och kommunobligationer till ett värde av 300 miljarder kronor. Beloppet motsvarar nära nog en fördubbling av dagens innehav och nära en tiondel av den samlade stocken av dessa värdepapper.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.

Rapporten beställs från LO-distribution:
www.lo.se/distribution

Juni 2020

ISBN 978-91-566-3480-2

www.lo.se